Sri Sharada Peetham, Sringeri
MANUSCRIPT PRESERVATION CENTRE

A/C. NO.	NEW	238	OLD	216
FOLIO	145			

TITLE

1. अशौचनिर्णयसंग्रहः ।
2. सगोत्रविचारः ।
3. अनुमितिविचारः ।

॥ श्रीजगदंबायैनमः ॥ अनुमितिगुरुपार्वास्येदंपुस्तकं ॥ श्रीमहागणपतयेनमः ॥ ॐ ॥ विद्यास्तु

म.र.२० गर्द

॥श्रीगणपतयेनमः॥श्रीयमांबायैनमः॥उक्तानुमितिपरामर्शयोः सामान्यतोऽनुमितित्वपरामर्शत्वयोः [illegible] प

रावः परामर्शत्वं जातिविशेषः न तु व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मतानिश्चयत्वं अतो व्याप्त्यादेः साध्यादिभेदेनाननुगमेऽपि

न क्षतिः न च तादृशजातौ [illegible] भावः अनुमितित्वरूपानुगतकार्यजनकतावच्छेदकतयैव [illegible] नवता [illegible] जातत्वा

[illegible] त्वं सिद्धमिति वाच्यं मानसपरामर्शे [illegible] वैलक्षण्येन चाक्षुषत्वसामानाधिकरण्य विरहेण सांक

ति र्यविरहात् [illegible] चाक्षुषादि [illegible] तादृशव्याप्य [illegible]

उ नेतरं [illegible] मानसपरामर्शोत्पत्तौ वानुमित्यसंभवात् न च पक्षादिचक्षुःसंयोगे सति चाक्षुषपरामर्शो प७

तरं चाक्षुषपरामर्शस्य वा [illegible] परामर्शासंभवः मानससामग्र्याः चाक्षुषादिसामग्रीपेक्षया दुर्बलत्वादिति

वाच्यं चक्षुःसंयोगादिसत्त्वेऽपि चक्षुर्मनोयोगा [illegible] रहेण चाक्षुषासंभवेन मानससंभवात् फलानुरोधेन तथैव कल्पना

त [illegible] चक्षुर्मनोयोगादि [illegible] न चैवमपि [illegible] प३

[illegible] मात्रे अंतिमानुमितित्वव्याप्यत्वं स्यात् तत्व्याप्यत्वं वा कस्य तस्य त्र विनिगमनाविरहः स्मृतित्वव्याप्यत्वेऽपि

चाक्षुषपरामर्शोत्तरं [illegible] परामर्शत्व [illegible] स्मरणात्मकपरामर्शा [illegible] नुमित्युत्पादनसंभवात् न च स्मरण ०

२ न च परामर्शत्वं चाक्षुषत्वव्याप्यं मानसत्वव्याप्यं वेत्यत्र विनिगमनाविरहः अंधनिमीलिताक्षादीनां २

२ अनुमित्युत्पादस्य विनिगमकत्वात् २

कल्पने [illegible] कल्पनादिवश्यामिति साध्यं तद्व्यध [illegible] क्षयोगाद् [illegible] दोषकल्पने कारणान्तरकल्पनान
वकाशात् नन्वर्थनिर्णये [illegible] धर्मकत्वाद् [illegible] विषयात् तत्कल्पनादिक्लिष्टः परिहर भवतीति वाच्यं तद्दर्शनेमानसमुक
स ल्पनेपिताद्दशमानव्यक्तीनां [illegible] सामान्यसामग्र्या [illegible] णायतद्व्याप्ति [illegible] नादिगादिव्यक्तीना
विना [illegible] स्याकल्पकृतयासामग्र्यादितिचेन्न स्मृतिविषय [illegible] नुपपत्तेरस्यक्षेद्वितीयक्षणोत्पन्नसंस्काराद
तृतीयक्षणेस्मरणात्मकपरामर्शसंभवात् चतुर्थक्षणे [illegible] मानसत्वव्याप्यत्व [illegible] तृतीयक्षणएवानुमितिर्भविष्य
तीतिक्षणविलंबस्यदुर्गमत्वात् [illegible] स्मरणकल्पनक्षणमानसोत्पत्तौ बाधकाभावः उपनायकज्ञान
घटितायास्तत्सामग्र्या असंभवात् अतोमानसप्रतितत्सामग्र्यादिसामग्र्याप्रतिबंधकतान [illegible] इत्यनतप्रति [illegible] ध्यप्रति
त बंधकभावकल्पनेगौरवमित्यवधेयम् [illegible] मितिसामग्र्यास्वानुग [illegible] प्रतिबंधकतानसंभवति तद्दृष्टकोटिस्थतद्बोधका
नामननुगमात् [illegible] स्मृतिव्याप्यत्वमते विशेषक [illegible] । [illegible] संशयात्मकस्मरण [illegible] निश्च
द यत्वविशेषणवैयर्थ्याभावात् नन्वमानव्याप्यत्व [illegible] निश्चयत्वानिवेश [illegible] तेः संशय [illegible] य
व्यवत्वमानसत्व [illegible] परामर्शात् [illegible] व्याप्यत्वनिवेश [illegible] वह्निव्याप्यवत्वसंशयात्मकेपर्वतानुमितिर्नस्यात् अतः सत्व ते
ज्ञानकपरामर्शतत्वात् स्वीकार आवश्यकः [illegible] वह्न्याद्यनुमितिवारणाय तन्मते निश्चयत्वस्यावश्यकत्वात् स्मृतित्वव्याप्य अ

परामर्शेपि १

[illegible] तावर्द्ध
यद्व्याप्यवत्तां शेनिश्चयात्मकमानसात् २

२ तमेव पक्ष[illegible]सां निश्चयत्वेन विरोधि[illegible]ताम[illegible]प्रतिबंधकताकल्पनाधिक्यमिति गौरवात् । [illegible]
मानसत्वव्याप्य[illegible]प्रत्यक्षं [illegible] वृत्यानास्ति [illegible] सहकारिविरहात् [illegible]स्मृति[illegible]त्वस्य[illegible] एवं तन्मतेपि प
क्षानुमिति[illegible]पगमेन परामर्शात् [illegible] [illegible]नभ्युपगमात् । निश्चयत्वानिवेशोपि [illegible] [illegible] यस्मिन्स्मृति
त्वव्याप्यत्वसमानता हि यासु सहकारिवृन्दात्मकमा[illegible] [illegible]तरं [illegible] [illegible]व्याप्यवत्ताज्ञानकल्पा[illegible] [illegible]प्रमिति
निरूपपादयितुं [illegible] [illegible] [illegible]व्याप्यव[illegible] [illegible]मानसं
[illegible] अनुमितिरूपपादनीया [illegible] ज्ञानसत्वात् । वह्निव्याप्य[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]एतन्मत
पि [illegible] [illegible]व्याप्यव[illegible] [illegible]प्रतिबंधकाभावात् । स्थलांतरकृतप्रतिबंधकताकस्मृतिसामग्र्याः
त्वाभावात् । [illegible]प्रतिबंधकत्वे[illegible]पपत्तिरिति । तन्मते एव तु स्मृतिः [illegible]मानसत्वव्याप्यत्वमेव
परामर्शत्वमिति केचित् । अत्रेदं चिंतनीयं । धूमादिव्याप्यवत्तापरामर्शा[illegible] [illegible]रणाय वह्न्यनुमि
त्युत्पत्तौ वह्न्यादिव्याप्यवत्तापरामर्शाणां विशेषहेतुतायाः अवश्यकत्वादेतादृशकार्यकारणभावमात्राभावः । न
चकारणत्वका[illegible]वच्छेदकावच्छिन्नापत्तिरिति[illegible] तथा[illegible] [illegible]वच्छिन्नापादनस्यापत्तिः वह्न्यनुमि
तित्वावच्छिन्नापादनेतु आपादकाभावइतिवाच्यं । तथापि [illegible]काले [illegible]नुमितित्वावच्छिन्नापत्तेः सामान्यसामग्रीसत्ता २

वन्ह्यनुमितेरापत्तेश्च ।२

त्वन्ह्यनुमितिसाधारणैज्ञापकस्याप्तिध्यमावश्यकत्वसत्वात् । तथा च तादृ[illegible]णाय विशिष्टवन्ह्यादिव्या
प्यत्व[illegible]हेतुत्व[illegible]ताद्रूप्येकार्यक[illegible]मानाभाव इति बोध्यं । न च विशेषकारणतायां एवं वैय
र्थ्येऽपि यद्विशेषयोरित्यादिनियमानुरोधेन सामान्यकारणताया आवश्यकत्वमिति वाच्यं । तादृशनियमे मानाभ
भावात् । भावे वा तानन्[illegible]तत्वेन[illegible]रणताभावात् । किं च [illegible]नवाप्तेनान्[illegible]पकार्यकार
णभावव[illegible]णयुत्योः का[illegible]यस्यावश्यंत्वे एवानायत्तेन तत्रानुमितित्वावच्छिन्नां [illegible]तद्विशेषे
व्याप्ति[illegible]राभावात् । एवं च कार्यतावच्छेदकधर्मस्य[illegible]कार्यता[illegible]त्वानुरोधेनानुमितित्वावच्छिन्नं प्रति परामर्शत्वे
न सामान्यहेतुतायामावश्यकत्वेन च तादृशनियमानुरोधेन क्लृप्तविशेषकार्यता[illegible]वन्ह्यनुमितित्वे
त्यवच्छेदकत्व[illegible]ति[illegible]वाच्यं । विशेषकार्यता[illegible]नुमितित्वस्यावच्छेदकत्वा
भ्युपगमेऽनन्तत्वच्छेदकगौरवात् । तदपेक्षया तिरिक्तकार्यकारणभावकल्पनायाः एवोचितत्वादित्यपि न
तोऽनुमानत्वेन हेतुत्वकल्पनयापि तादृशनियमोपपत्तौ परामर्शत्वजातित्वप्राप्यसिद्धेः । न च ज्ञानत्वेन कारणत्व
कल्पने घटज्ञानादेरप्यनुमित्यापत्तिरिति वाच्यं । विशेषसा[illegible]तायामेव सामान्यसामग्र्याः कार्यजनकत्वे

[illegible]नुमितावा ।०

३

[illegible]मृते वन्हिव्याप्यवत्तानिव्यञ्जकरूप विशेषसामग्री विरहेणापत्तेः अथ [illegible] पत [illegible] वन्हि [illegible] त्वस्यव्याप
कधर्म [illegible] सिद्धि [illegible] रूपकत्वात् । कथं तेनरूपेण हेतुतो [illegible] कनीयं [illegible] मेव [illegible] व्यापकधर्मस्या ४
न्यथा सिद्धि निरूपकत्वात् परामर्शत्वस्या [illegible] नवज्ञानत्व हेतुत्व संयोगत्वादि [illegible] नाहेतो [illegible] तुवि
ह [illegible] परामर्शत्वेन हेतुत्वे परामर्शत्वस्य कारणतावच्छेदक [illegible] नैवामिद्धः लक्षणकतायाथा [illegible] ग्राहकमानसिद्धत्वात्
विनिगमनाविरह [illegible] रितिवाच्यं एवमपि अनुमिति [illegible] जनकतावच्छे [illegible] तिविशेषः परामर्श
संयोगादिवाकल्प्यते तत्र विनिगमनाविरहस्य [illegible] न चात्र विशेषकारणता [illegible] त
जातिसिद्धिः तस्या [illegible] बाते [illegible] सामान्य
था तुतापि [illegible] व्यापकधर्म [illegible] अन्यथासिद्धि [illegible] त्वादिति वाच्यं एवं सति [illegible] बाधादिजनकतावच्छेद
न कैव [illegible] आकांक्षा [illegible] जाति विशेषासिध्येतु । एवं ततः समआकांक्षादिविषयक [illegible] परा वं
मर्शत्वस्य [illegible] संगः [illegible] अनुमिति [illegible] बाधानुदयतादृशा [illegible] निराद
न जकतावच्छेदकजातिनस्वीक्रियते यदि [illegible] बाधउत्पद्यते तदनुमिति [illegible] स्वीक्रियते तर्हि संकरः

३

ताहृशासहृहत्वेनैनानुमितिरा ह्वेबोधोक्तमेणोऽस्यांहितौतत्रैवोऽसयत्रातिसमावेशेन संकरप्रसंगात् । व्याप्य

संगतिवाच्यं । यत्रैताहृशासहृहत्वंबन्हेर्व्यभिचारे नैताहृशान्तरज्ञानजन्य तत्र ताहृशज्ञानजन्यतावच्छेदकजातिस्वीकारे पतनत्वेनतराद्व
१४ नै तिपत्तावतिजन्यते अनुपहतेतरात्सहैताहृशज्ञानानंतरानुमितिनां भेदयोः समावेशात् तत्समाधानसंकरप्रसंगः । तथापि
ताहृशज्ञानानि प्रमाणादि [illegible] हेतुतायां निष्प्रयत्ननिष्ठतास्य व्यवस्थापनीयतया तद्विघटनस्वीकारात् । तथाहि वन्हि
व्याप्यवान्नवा पर्वतो घटव्याप्यवानिति संशयानंतरं घटवत्तानिश्चये तु निर्वाहो यत्र पर्वतो [illegible] स्वीकारः [illegible] न
वताहृशज्ञानाद्व्यनुमितिर्न जायते एवं प्रकृते हेतुतावच्छेदकस्य ज्ञानांतरादिपुक्तमेवेतिवाच्यं । ताहृशज्ञानेऽपि वन्हिव्याप्य
तदभाववद्वयोर्भानसंभवेन तत्र परामर्शत्वस्वीकारे तद्धेतुतेर एव वन्ह्यनुमित्यापत्तेः अतिरिक्तप्रतिबध्यप्रतिबंधकभावे [illegible] त्वाप्य
वताहृशज्ञानस्य वन्हिव्याप्यवत्ताविषयकत्वे नोपपादनगौरवात् । तदपेक्षया नव्यमते हेतुताकल्पनस्यौचित्यादि॥ वो
अवच्छेद्यति । अनुमितित्वावच्छिन्नं प्रति परामर्शसामान्यहेतुतावच्छेदकस्य परामर्शसामान्यजन्यतावच्छेदका अनुमितित्वावच्छि
न्नं प्रतिभावः तर्हि [illegible] वैरिहकूटस्य प्रयोजकत्वाभ्युपगमे गौरवात् । अनुमितौ तत्र एकस्य परामर्शत्वावच्छिन्नात्म
कत्वस्य प्रयोजकत्वेनोपपत्तेः सर्वत्र सामान्यधर्मावच्छिन्नकारणतावैलक्षण्यप्रसंगात् । न च परामर्शसामान्यजन्यकत्वेनानुमि
त्यभावः सिद्ध्यविरोधः ताहृशज्ञानघटस्य कारणतायां अनुपपत्तेः तदवच्छेदकत्वाभिप्रायेण [illegible] मयाकारणत्वो
पपत्तेः यद्वित परामर्शकारणत्वेनानुमितिसामान्याभावादन्यातिरिक्तोऽपि वतत्तच्चततद्विषयकानुमितिविशेषसामग्री

एवं [illegible]च्छिन्नवन्हित्वावच्छिन्नविधेयताकानुमितौ पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यता[illegible]निरूपितसंयोगादि ४८

विरहणां प्रयोजकत्वमावश्यकं [illegible] तत्र परामर्शत्वावच्छिन्नाभावात् न हि सिद्धिकाले न परामर्शोऽनुमिति

सामान्यजनकतावच्छेदक[illegible] संभवति स्वजन्यानुमितिप्रतिबन्धकसिद्धिसमवहितपरामर्शात्

[illegible] धर्मिकानुमिति [illegible] पर्वतो वन्हिमानित्यनुरोधेन [illegible] पर्वतविशेषकारणता

[illegible] सिद्धत्वे [illegible] परामर्शविशेषभावानामनुमितिसामान्याभावप्रयोजकत्वकल्पनेऽन्य

[illegible] पक्षाभावात् कार्य[illegible] वस्य [illegible] एतेन सर्वत्रैव सत्वात्

तत्रैव [illegible] पर्वतत्वावच्छिन्नविरहवत्तानियम्येत

मत्तेमिवेतिरिक्त पर्वतत्वावच्छिन्नादृश [illegible] पर्वतस्य [illegible] परामर्शसामान्याभावस्य प्रयोजकत्व [illegible]

[illegible] वाच्छिन्नानि [illegible]

[illegible] पर्वतो वन्हिमानिति [illegible] हेतु [illegible] बोध्य [illegible] धूमवत् द्रव्य [illegible]

[illegible] वृत्तिछेदकपरामर्शोऽपि पर्वतः पर्वतत्वादिधर्मितावच्छेदककानुमिति [illegible] जातित्व [illegible] वत

कतावच्छेदकविशेष्यतया पर्वतत्वादिरिति [illegible] वच्छेदकताकत्वरूप

पर्वतत्वावच्छिन्नत्वं निर्विकल्पं जातिमान्वह्निमानित्याकारकजातित्वावच्छि[illegible]न्नविशेष्यतावच्छेदकताकानुमितौ बलाद्
उपगमस्यावश्यककारणत्वात् तद्वाच्यं। एवं तत्तत्पर्वतव्यक्तित्वेनापि तत्तत्पर्वतधर्मिकानुमितिजनकतावच्छेदकीभूतविशे
ष्यतापन्नविषयतानां एकपर्वतविशेष्यकपरामर्शादन्यधर्मिकानुमित्युदयात्। इत्थं च पर्वतत्वादिरूपविशेष्य
तावच्छेदकभेदेन च विशेष्यभेदेनापि कार्यकारणभावभेदोऽभ्युपगन्तव्यः। मीमांसकानुयायिनस्तु॥ समा
नप्रकारकत्वेनैव कार्यकारणभावो न तु समानविशे[illegible]ष्यकत्वेनापि तत्तत्पर्वतत्वादिरूपेणैकधर्मिविशेष्य[illegible]
कपरामर्शात् तेन रूपेण धर्म्यन्तरविशेष्यकानुमित्युत्पत्तिप्रसङ्गविरहात्। [illegible] धर्मिणामनिवेशात् पर्वतत्वा
दिकं निवेश्यैककार्यकारणभावः स्वीक्रियते तेन तत्पर्वतत्वादि[illegible]विषयकपरामर्शजन्यानुमितौ तेन रूपेण
[illegible] एव सा[illegible]पात्तत्तत्पर्वतमनुभवविरुद्धमिति मन्यते तदा पर्वतत्वावच्छिन्न[illegible]विशेष्यतायाः सामान्यतः [illegible]
दिरिति निवेश्यं न तु तत्तत्पर्वतादिरिति पर्वतत्वादिना [illegible] अवगाहि [illegible] मान्यानु[illegible]
स्यकारणत्वात् तत्कल्पनायामभवन्मते [illegible] यकत्वादित्याहुः। वह्निव्याप्य [illegible] तेषाना
मनुमित्युदयात्। [illegible] न्यमुखपा [illegible] मपि [illegible] उपदर्शितस्थले वह्निव्याप्यधूम [illegible] रता

तच्चप्रकारतान्यतं।२

गु०प्र० निरूपितविशेष्यतायाएव [illegible] ज्ञानादनुमित्यापत्तेः व्या १
[illegible] णायव्याप्तिविशिष्टे [illegible] निवेशः। तदर्थ [illegible]
प्यावच्छिन्नेत्यादि [illegible] नेत्यादिनिवेश [illegible] व्याप्ति। [illegible]
[illegible] कतावच्छेदककौ न
त्वेसाध्यस्यपक्षःसंबंधःप्रविष्टस्तत्रापरसंबंधेनसाध्य [illegible] परसंबंधेनसाध्य ताव
छेदकसंबंधेन [illegible] तावच्छेदकसंबंधेन [illegible] सपक्ष्यसाध्य ताव
टौनिवेशः। तत्रव्यापकसामानाधिकरण्य [illegible] पव्याप्तिसाध्य तावच्छेदकसंबंधेन [illegible] तावः [illegible] ले
छेदकसंबंधेनसाध्याधिकरण [illegible] तादवच्छेदकसंबंधेन तित्वरूपस्यसाध्यसमानाधिकरणस्यसाध्य
संबंधा [illegible] नवच्छेद [illegible] पव्यापकत्वस्यात्रनिवेशात्। साध्याभाव [illegible] वृत्तित्वरूपव्याप्तेःसाध्या
भावपदस्यसाध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नप्रति [illegible] योगिताकसा [illegible] यामप्यनिवेशात् विधेयं। इत्यं ताव
च्छिन्नातिरूपितव्याप्तिज्ञानाद्वह्नित्वावच्छिन्नविधेयकानुमितिर्नस्यात्। तादृशानुमितिज [illegible] न्हेसाध्य
च्छिन्नानिरूपितव्याप्तिनिवेशः। वह्नित्वावच्छिन्ननिरूपितव्याप्तिर्हि विधा हेतुसमानाधिकरणाभावप्रतियोगि
तानवच्छेदकवह्नित्वाव [illegible] सामानाधिकरण्यरूपा वह्नित्वावच्छिन्नाभाववद्वृत्तित्वरूपा च। अथव्यापकसा ५

१ वन्हि[illegible]तन्न[illegible]ति[illegible]त्वमिर्नो[illegible]गमाव न पगात्समाना[illegible] ४ १

स्वं च

पो मानाधिकरण्योदिना[illegible] वगाहिमानात्तु धूमव्यापकवन्हिसमानाधिकरणधूमवा[illegible]पर्वत[illegible]इति वन्हि

माववद्वृत्तिधूमवा[illegible]तत्[illegible]परामर्शाच्चानुमि[illegible] ताद्दश[illegible]त्मकपरामर्शस्यवास्तवव्याप्त्यव

त वगाहि[illegible]कारणतावच्छेदकनाक्रान्तत्वा[illegible]व्या[illegible]सामानाधिक[illegible]पत्त्यापत्तेः[illegible] करणत्वादि स्व

नावन्या[illegible]माववद[illegible]त्तेः[illegible]पत्त्यापत्तेः केवलाभावत्वादिनाम[illegible]ताद्दश[illegible]व्यापकत्वा

[illegible]व्याप्यत्वा[illegible] धूम[illegible]रात्तिवेन्न । नहिवास्तवव्याप्यत्वा[illegible]प्रकारतायानि

विष्टयेनोक्तदोषद्दयेत्यात् । किंतुव्यापकसामानाधिकरण्यावगाहिपरामर्शहेतुता[illegible]हेतुतावच्छेदकावच्छिन्ना[illegible]तु

निष्ठावच्छेदकतातन्निरूपकीभूतायाधिकरणतावच्छिन्नावच्छेदकता[illegible]ताव[illegible]ये[illegible]तावच्छिन्नावच्छेदके

तानिरू[illegible]तायां[illegible]वच्छेदकतानिरू[illegible]प्रकारताया[illegible]निष्ठा[illegible]वच्छिन्नावच्छेदकतातन्निर

पकीभूताया[illegible]च्छेदकतावच्छिन्ना[illegible]तायाः[illegible]वावच्छिन्नावच्छेदकतातन्निरूपकताव

[illegible]ता[illegible]निरूपकसाध्यनिष्ठावच्छेदकतानिरूपका[illegible]निरूपकाधेयतातावच्छिन्ना

वच्छेदकतानिरूपकत्वमेव हेतुतावच्छेदकावा[illegible]कारतायांनिवेशनीयं । हेतुनिष्ठसाध्यनिष्ठत्वयोरन्य हेतुतावच्छेद

त्वावच्छिन्ना २ त्व १

कसंबंधावच्छिन्नतादृशसाध्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नत्वघटितादृशावच्छेदकतायां लाभायानवकाशः । तेनेन धू न

मत्ववान् [illegible] इत्यादिविषयक [illegible] प्रयोजनाभावात् धूमविषयतानिवेशानुमितौ व

धूमव्यापकवह्नि [illegible] अधिकरणधूम [illegible] वारणाय धूमत्वादिनिष्ठावच्छेदकताधूमत्वान्य

धूमानवच्छिन्नत्वेनाविशेषणीयम् ॥ तेन [illegible] धनवानित्यादौ हेतुव्या

प्यतासिद्धावापन्नप्राप्तिः [illegible] पदार्थानुपपत्तिक्रमेणानिवेशात् साध्याभावव

दवृत्तित्वरूपव्याप्तिज्ञाने हेतुता [illegible] ध्यतावच्छेदक [illegible] तानिरूपकाभाव

च्छिन्नावच्छेदकतानिरूपकाधिकरणत्वावच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपकत्व [illegible] वच्छेदकता

ता निरूपकाभावत्वावच्छिन्न [illegible] त्वेनैव व्या [illegible] घटकीभूतपदार्थानां वह्न्यादीनां

परिष्कृतानां विशेष्यविशेषणभावे [illegible] हेतुमानादि [illegible] इत्येतु व्याप्तिप्रका

रतानिरूपित [illegible] न तु [illegible] विशिष्ट [illegible]

व्याप्यत्वावच्छिन्नत्वात् [illegible] निरूपिता

याहेतुनिष्ठप्रकारतानिरूपिताधा[illegible]धिकरणनिष्ठप्रकारता[illegible] देवं[illegible]विवक्ष्यते घटकपदार्थतोपि स्यान्ते[illegible]
तेनपूर्वोक्त[illegible] नेवम् [illegible] नकृष्या[illegible] भावात[illegible]प्रकारतायां[illegible] तत्
छेदकप्रका[illegible]निरूपितत्वमितिवाच्यं । अधिकरणानेष्ठा[illegible]
कारतानिरूपितविशेष्यतात्मकत्वेनानुपपत्यभावात् । वृत्तिकृता [illegible] विशेष्यविशेषणभितिरीत्या यत्रपरा
मर्शात्तत्रद्वितीयलक्षणा [illegible] धकाभावाद्धेतो [illegible]नुमितिः स्यादि
यत [illegible] व्याप्य[illegible] तुप्रकारताशालिज्ञानस्तनु हेतुतापपत्तेः [illegible] आधेयतावच्छि
[illegible] पक्षवृत्त्व्याप्यताव[illegible] शानीय[illegible] व्याप्तिप्र[illegible]
त्वेनतुल्यपरास्तयात्रा[illegible] बानवच्छ्रावान[illegible] कल्पनमन्याय्य[illegible] नव्याप्तिप्र[illegible]
[illegible]हेतुप्रकारताशालिज्ञान[illegible] नहेतुप्रकारतानि[illegible] आप्तिप्रकारताशालिज्ञा[illegible]दिनाहेतुतामास्य
[illegible]निगमनाविरह इतिवाच्यं । प्रकृतिपिता[illegible] व्याप्तिनिष्ठावच्छेदकतानिरूप[illegible] तुप्रकारताशा[illegible]त्वात
त्वेन हेतुप्रकारतानिरूपित व्याप्तिनिष्ठावच्छेदकता[illegible]त्वेन वा हेतुत्वमित्यत्र विनिगमनाविरहतादवस्थ्यात् ।

गु० अ० नन्वपिपक्षेनैवससंतानस्यसाक्षात्संबंधेन [illegible]विषयतानिरूपितावच्छेदकतयापि एवं च तादृशविषयताशालित्वेन प० त्री

७ हेतुतत्त्वस्यान्वयसिद्धेः [illegible] प्रतियोगिवृत्ति [illegible] संबंधेनविशेष्यतादृशप्रकारताशालित्वेनहेतु

त्वप्रकारतायाः प्रतियोगित्वस्यसाक्षात्संबंधे [illegible] व्याप्तिनिष्ठविषयतावच्छेदकतायात

दीयविशेष्यतानिरूपितप्रकारतात्मकतयाऽवच्छेदकतायाव्याप्तिप्रतियोगितासंबंधेनावच्छेदकत्वसंभवात् केवलं

विशेष्यविशेषणमिति [illegible] पूर्वगा [illegible] व्याप्यादि [illegible] विशिष्टप [illegible] व्याप्यो धूमस्य

के तत्प्रकारेण [illegible] व्याप्यादिनिष्ठायाविषयतावच्छेदकतायांप्रकारतात्वेन [illegible] विशेष्यविशेषणमितिरी तु

त्यात्तद्वगाहिज्ञानीयविषयतायास्तादृशविशेष्यविशेष्यबोधत्वाप [illegible] व्याप्ति

तत् तोव्याप्यत्वावच्छिन्नायाहेतुतावच्छेदकावच्छिन्नप्रकारताशालिज्ञानत्वेनहेतुत्वेपक्षव्याप्तिधूमत्वयोरैक्य [illegible]

तिरीत्याहेतुनिष्ठप्रकारतायामनवच्छेद [illegible] त्वं नतु धूमत्वस्यव्याप्तिधर्मितावच्छेदकतातादृशापत्तावस्त्वाभ्या

पत्तिः नन्वेवमुपपत्तिः [illegible] तादृशतानस्यविरो [illegible] व्याप्तिविज्ञानाप्रतिबध्यतयाविरोधव्यभिचार

योर्हेत्वाभासत्वानुपपत्तिः तस्मात्तन्निवारणायव्याप्तिप्रकारतानिरूपिताविशेष्यतात्वेनधूमत्वावच्छिन्नत्वं न दद्यते ७

त धूमप्रकारतापन्नेनिवेशनीयं यत्र धूमत्वादेर्व्याप्तिधर्मितावच्छेदकत्वं [illegible] तत्र धूमप्रकारतायां व्याप्तिप्रकारतानिरू
पितविशेष्यतात्वेन धूमत्वाद्यवच्छिन्नत्वमुप[illegible]स्थितं । यत्र धूमविषयता याव्याप्तिप्रकारतानिरूपिता तेन [illegible] धूम
त्वे तावच्छिन्नत्वयोः सर्वोपनतत्व[illegible]त्ताद्दशविशेष्यतात्वेन धूमत्वावच्छिन्न[illegible] धूमप्रकारतायामादिनैवतन्नता । यो
ज्ञानादनुमित्यापत्तिः । इत्यत्र व्याप्यत्वा[illegible] । [illegible] व्याप्यत्वावच्छिन्न[illegible] न
याम निवेशवह्निव्या[illegible] तद्व्याप्य[illegible] तदा [illegible] संशयादनुमित्यापत्तेर्वारणाय त
त्वोति [illegible] यस्मिन्नेतदनुताद्दशसंशयात्मकज्ञाना यत्र धूमप्रकारतायां व्याप्यत्वावच्छिन्न
त्वविरहादेवनतु [illegible] तिप्रसंग इति न तद्दशानिश्चयत्वप्रवेश इति लाघवं । न च धूमाभाववान्वह्निव्याप्य इत्य
ण ताद्दश[illegible] [illegible] पर्वतो वह्निव्याप्यधूमवान् इत्याहार्यज्ञानीयधर्मितास्यव्याप्य
त्वावच्छिन्नप्रकारता[illegible] बाधकाभावेन [illegible] इत्यादित्वाच्यं
तार्थं विशिष्टवैशिष्ट्यप्रतीतिविशेषणतावच्छेदकप्रकारे संशयाभावस्यकार्यस[illegible] हेतुत्वापगमात् निष्प्रका
रकात्तत्याविषयसंशयसत्व[illegible] ज्ञानस्यतथात्वे धूमप्रकारतावच्छिन्नत्वासंभवात् । पक्षादिमिदैनां

गु॰प्र॰ तत्पर्याप्त्यहेतुतायां व्याप्त्यंशे तन्निष्ठत्वनिवेशापेक्षया लाघवाद्धि हि शिष्टैर्वैशिष्ट्यबोधे तदभावप्रकारकसंशयाभावस्य हेतुत्व प॰ श्री

८ स्या कल्पनौचित्यात् । अत एव हि शिष्टबु[illegible] प्रतितदभावप्रकारकसंशयस्य प्रतिबन्धकत्वे विशेष्ये विशेषणमितिरीत्या

तद[illegible] ज्ञानसाधारणतत्प्रकारतानिरूपितप्रकारताशालिबुद्धित्वेन प्रतिबध्यतावच्छेदकमुपेयते । एवं च विशेष्य

विशेषण[illegible] मितिरीत्या[illegible] कारकज्ञानं नास्ति[illegible] यत्प्रकारकं च [illegible] साध्य

का[illegible] नस्तु [illegible] तद्विशेषकस्तत्सादृशि [illegible] प्रकारता[illegible] मानुवृत्तोपि न व्याप्त्यंशे तन्निष्ठत्वं पूर्वानिवे

मा शयामि[illegible] स्वरूपमपि हेतुप्र[illegible] तायां व्याप्तिनिष्ठप्रकारतानिरूपितविशेष्यतात्वेन पक्षसाध्यवद्विजले निवेशानो

पेक्षयापि निष्ठप्रकारता[illegible] हेत्वप्रकारत्वसामान्ये निवेशापेक्षया व्याप्तिनिष्ठावच्छेदकतात्वेनावच्छेदकता

त स्वप्रकारतामात्रनिवेशे[illegible] प्रकारतानु[illegible] वैशिष्ट्येन रूपेण तु निवेशनमेवोचितं । न च पक्षकोटौ विशे वात्

ष्यविशेषण[illegible] तिरीत्या परामर्शव्यावर्त्य[illegible] पणजनकतुला हेत्वापरामर्शानुमित्युत्पादसंशयानुमितिवारसंदेह

तादृशपरामर्शसाधारणात् पणजनकतावच्छेदकमेवोचितमिति वाच्यं । लाघवसत्त्वेन व्याप्तिवारसंदेहस्यापि किंचि

त्वादिति विशिष्टवैशिष्ट्यावगाहिपरामर्श[illegible] नानुमितिहेतुरिति[illegible] । वह्निव्याप्यवा[illegible]

नुमित्याप्रतिवारणायकारणतावच्छेदककोटौनिष्ठत्वनिवेशः।अथात्र[illegible]वह्नि[illegible]धूमासामान्य
कारकत्वंवह्निव्याप्यधूमवान्महानसीय[illegible]आलोकवान्पर्वतइत्याकारकधूमत्वविशेषाभावप्रकारकज्ञानादनु
मितिनस्यात्।धूमत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावप्रकारकत्वनिवेशेपितद्दोषतादवस्थ्यं।महानसीयत्वविशिष्टधूम
त्वस्यधूमत्वानतिरिक्ततयातदवच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावस्यापिधूम[illegible]प्रतियोगिताकत्वात्।नचशुद्धधू
मत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावप्रकारकत्वनिवेशान्नदोषः।शुद्धधूमत्वानवच्छेदकताकत्वंतुधूमत्वनिष्ठ
निरवच्छिन्नावच्छेदकताकत्वं।यत्रचमहानसीयत्वविशिष्टधूमत्वस्याप्यवच्छेदकतातत्रमहानसीयत्वादिरूप
स्यावच्छेदकांशेप्रवेशोपगमस्यावच्छेदकतावच्छेदकतयाधूमत्वादेर्नि[illegible]तयाःसावच्छिन्नत्वादितिवाच्यं
एवंसतिवह्निव्याप्यत्वावच्छिन्नसामान्याभाववान्वह्निव्याप्यधूम[illegible]सामान्याभाव[illegible]यस्यावा
रणात्।नचव्याप्तिसाभिन्नत्वेसतिधूमत्वाभिन्नोयोधर्मस्तदनवच्छिन्नप्रतियो[illegible]कत्वंप्र
कृतेनिष्ठत्वंमहानसीयत्वादिविशिष्टधूमत्वावच्छिन्नाभावप्रतियोगितायांचमहानसीयत्वादिना
विशिष्टधू[illegible]धूमत्वेनाविशिष्टमहानसीयत्वेवावच्छेदकत्वेत्रायानिगमनाविरहेणमहानसीयत्वादेरवच्छे

पु० ग्र०

२

दृकतयातादृशाभावः व्याप्तिभिन्नत्वे सति धूमत्वाभिन्नो यो धर्मस्तदवच्छिन्नप्रतियोगिताक एव यतो न तत्र केवलकोतत्वानं पु० गी
संपद्यः व्याप्तिविशिष्टधूमत्वावच्छिन्नाभावप्रसिद्धधूमत्वावच्छिन्नाभावप्रसिद्ध्याप्यतावच्छेदक [illegible] यावद्धर्मान्तरा
नवच्छिन्नप्रतियोगिताक एव अतो [illegible] स्फाटिकसंशयसाधारणमिति वाच्यं समानधर्मतासामानाधिकरण्यतया धूमत्वा
वच्छिन्नाभावस्यापि स्वसमानियतधूमत्वप्रकारकत्वाभावविशिष्टयावद्धर्मावच्छिन्नाभावरूपत्वात् व्याप्तिविशिष्टधूमत्वाति
रिक्तधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावस्य धूमत्वप्रकारकत्वाभावविशिष्टतावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वाभावाभिन्नत्वेपि
प्रतियोगिताद्वयोः एका धूमत्वावच्छिन्ना अपरा धूमत्वप्रकारकत्वाभावविशिष्टत्वावच्छिन्ना अवच्छेदकभेदेन
प्रतियोगिताभेदात् एवञ्च धूमत्वावच्छिन्नप्रतियोगितायाः व्याप्तिविशिष्टधूमत्वातिरिक्तधर्मानवच्छिन्नत्वात्।
कत्वात्तथाविधर्मानवच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावाप्रसिद्धेः यदि धूमत्वावच्छिन्नप्रतियोगितायां तादृशप्रति
योगिताकत्वं तथाविधाभावस्याक्षतमेवेति मन्यते तदा महानसीयधूमाभावे दर्पितादृशप्रतियोगिताकत्व
मक्षतमेवेति तादृशाभावीयमहानसीयत्वादिविशिष्टधूमत्वावच्छिन्नप्रतियोगितायाः धूमत्वविशिष्टमहा
न्य नसीयत्वाद्यवच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वेन धूमत्वान्यधर्मानवच्छिन्नत्वात्। न च महानसीयधूमाभावप्रतियोगि

२

तावांमित्योविशेषणविशेष्यभावापन्नधूमत्व [illegible] च्छेदकत्वस्वीक्रियतेननुसामानाधि
करण्यसंबंधेन [illegible] सामानाधिकरण्य [illegible] एवंचतादृशाभावप्रतियोगिता
यामहानसीयत्वाद्यवच्छिन्नत्वनियमेनतस्यधूमत्वान्यधर्मा [illegible] प्रतियोगिताकत्वमितिवाच्यं। अवच्छेदकताया:
व्यासज्यवृत्तित्वस्यान्यत्रदूषितत्वात्। एकविशिष्टापरस्यावच्छेदकताया: प्रत्येकत्वे। यत्तु। अभावप्रतीतौप्रति
योगिविशेषणतापन्नस्यैवप्रतियोगिता [illegible] च्छेदकत्वमितिवत्प्रतियोगितावच्छेदकविशेषणतापन्नस्यैवप्रतियोगिता
त वच्छेदकतावच्छेदकत्वमिति [illegible] प्रतियोगितावच्छेदकतावच्छेदकत्वप्रतियोगितावच्छे
या दकत्वादेतत्सादृ [illegible] विशेषणत [illegible] मानात्। एवंमहानसीयधूमाभाव [illegible] धूम [illegible] महानसीयत्व [illegible] देवि
शिष्टबाधकस्या [illegible] मत्वाभावोमहानसीय [illegible] लाघवेनकत्वात्। किंच महानसीयत्वे धूमत्वनिष्ठावच्छेद कार
कतावच्छेदकत्वमिति। तत्समत्ता सामानाधिकरण्यातिरिक्तसंबंधेनयत्रावच्छेदकता [illegible] स्यात्
मितिनियमात्। अवच्छेदकविशिष्टधर्मिविशेषण [illegible] तथाभास [illegible] मानस्य [illegible] धिकरण्यसंबंधेनप्रतियो
गि [illegible] च्छेदकता [illegible] कत्वबाधकाभावात्। प्र [illegible] विशेषणतयाभासमानस्यप्रतियोगितावच्छेदक

मु० अ०

१० सत्त्वमिति [illegible]नात्। महानसीयत्वादेरपि प्रतियोगितावच्छेदकत्वमावश्यकमिति चेदिष्टमेवाविनिगमनाविरहेण धूम प० श्री
त्वादेरिव महानसीयत्वादेरपि प्रतियोगितावच्छेदकत्वमावश्यकमिति। अत्रोच्यते। व्याप्तिनिष्ठावच्छेदकता हि व्याप्त
ते त्वाया धूमत्वनिष्ठावच्छेदकतातो भिन्ना अवच्छेदकतादेर्निरूपकप्रतियोगिता संसर्गावच्छिन्नप्रकारतानिरूपिताधि
वप्रकारतानिरूपितप्रकारताद्यवच्छेदकविशेष्यताकान्यत्वमेव धूम[illegible]विशेष्यानुभवत्व एवमन्यत्रापि बोध्यम्। व
न्हिव्याप्यधूमवान्पर्वत इत्याकारकज्ञानीयमहानसीय[illegible] धूम त्वा सा महानसत्वं च प्रतियोगितासंसर्गावच्छिन्नधूम
त्वावच्छिन्नप्रकारतायां महानसीयत्वादिकमवच्छेदकं न तु धूमत्व[illegible]प्र[illegible]वच्छेदकतायां विषयतानिरूपितस्या
वच्छेदकत्वस्य [illegible]निरूपितप्रकारताविशेषात्मकत्वात् तादृशप्रकारतात्वस्यैव तन्निष्ठे[illegible] प्रतावच्छेदकत्वात्।
एवं चैतादृशज्ञानीयप्रकारतायां धूमत्वादिनिष्ठा[illegible] महानसीयत्वादिनिष्ठावच्छेदकताविलक्षणत्वात्।
उपदर्शित[illegible] प्रतियोगितावच्छेदकतानिरूपितप्रतियोगिप्रकारता[illegible]तानिरूपितपर्वत
त्वाद्यवच्छिन्नविशेष्यताकत्वे सति त्याकलितमेव[illegible] त्वता[illegible] भावकोटिक
सत्वाय वारणाय व्याप्तिनिष्ठावच्छेदकताभेदः प्रतियोगिकाज्ञ[illegible]। एतेन वा[illegible] धूमत्वाद्यवच्छिन्नाभावा १०

टी०

प्रकारकत्वनिवेशे धूमाभाववत्वादिना धूमाभावप्रकारकत्वानवस्थस्य महानसस्य संग्रहः। धूमाभाववत्वादिना घटाभा
वकोटिक [illegible] संग्रहः इत्यपि निरस्तं। उपदर्शितान्वयस्त [illegible] शरीर [illegible] धूमत्वा [illegible] भास [illegible] विषयताया
अनिवेशात् धूमत्वादिनिष्ठावच्छेदकतावानिरवच्छिन्नाया [illegible] जातिविशेषत्वादिना धूमत्वाद्यवगाहिनो जाति तेन
विशेषवदभाववान्वह्निव्याप्यधूमवान्पर्वत इत्यादेरपि संग्रहः। तादृशाभात [illegible] स्यावच्छिन्नप्रका
रतानिरूपिताभावप्रका [illegible] द्रव्यं वह्निव्याप्यधूमव [illegible] र्वत इत्यादिनिश्चया
संग्रह इति। अत [illegible] रतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्य [illegible] पर्यन्तानवेशः। वह्निव्याप्य
धूमवान्वह्निव्याप्यधूमवान्पर्वत इत्या [illegible] कोटिकसंशयवारणाय व्याप्तिनिष्ठावच्छेदकताभिन्नाव भेद
च्छेदकतानिरूपकस्वीकारि [illegible] वाच्छिन्न [illegible] इतरिक्तावच्छेदकतानिरूपित [illegible] तियोगि
प्रकारतानिरूपितप्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकस्माप्या [illegible] वह्निव्याप्यधूमवा कान्य
न्पर्वतो धूमवान्महानसभिन्नश्चेत्याकारकनिश्चयसाधारण्याय वधूमत [illegible] ष्ठावच्छेदकतान्यव्याप्तिज्ञा

त्वधूमत्वनिष्ठावच्छेदक ४

(उवह्निव्याप्यधूमवान्पर्वतो घटभिन्नश्चेत्येतादृशज्ञानोपघटत्वनिष्ठप्रकारतावच्छेदकताया अनिरूपकांतेनाकार
नादिति विदितो २)

गु०अ० वच्छेदकत्वान्या॰ वच्छेदकत्वानिरूपकत्वं यदवच्छेदकत्वं तन्निरूपकत्वमुपेक्ष्यतादृशावच्छेदकत्वानतिरिक्तावच्छेदकत्वानि प० टी
१०. रूपकत्वंप्रतियोगिप्रकारताया निवेशितं। वस्तुतस्तु। वह्निव्याप्यधूमवान्तदभाववांश्च पर्वत इत्येतादृशसमु
पे च्चयादावुक्तव्याप्तेरुपदर्शितहेतुप्रकारतानिरूपिताभावप्रकारतायां धूमनिरूपितविरोधावच्छिन्नत्वमप्य
वश्यं निवेशनीयं। समुच्चयकोटिप्रकारतायांचविरोध्यवच्छेदकतया न तत्संग्रहः। एवं व्याप्तिनिष्ठाव
च्छेदकताभिन्नावच्छेदकत्वानिरूपकप्रतियोगिप्रकारतानिरूपितत्वं न तत्र निवेश्यं तत्प्रयोजनाभावात्। व
भाव ह्निव्याप्यधूमवान्महानसीयधूमवांश्च पर्वत इत्यादि [illegible] ज्ञानीयाभावप्रकारताया धूमनिरूपिताविरो
धानवच्छिन्नतया तत्संग्रहप्रसंगः। नन्व वह्नि [illegible] व्याप्यधूमवान्पर्वतो महानसीयधूमाभाववा
कांश न्वा इत्याद्याकारकज्ञानीयाभावप्र [illegible] कारतायां महानसीयधूमनिरूपितविरोधा
२ वच्छिन्नायां तादृशविरोधस्याप्रधूमनिरूपितत्वात्संग्रहसंहेतुधारिवोत्तिव्याप्त्यो धूमाधिकरणवृत्तेर्न च ए
[illegible]सामान्याभावरूपविरोधावच्छिन्नत्वस्यैव निवेशनीयतया महानसीयधूमप्रागभावस्य संग्रहसंभवात्
धिकरणवृत्तित्वाभावरूपविरोधावगाहिनउक्त॰ ११

नन्वेवं वन्हिव्याप्यत्वावच्छिन्न [illegible] प्रकारताशालि [illegible] विरोधावगाहिनो वन्हिव्याप्यत्वावच्छिन्नाभावकोटिकसंशयस्या व्

पि संशयत्वप्रसंगः। तादृशविरोधस्यापि वन्हिव्याप्यत्वावच्छेदकता [illegible] विरोधोयमिति वाच्यं वन्हिव्याप्यवह्राति न्यता२

तथा वन्हिव्याप्यधूमवह्रातित्व [illegible] तावच्छिन्नाभा [illegible] रोधनिष्ठावच्छेदकतानां वन्हिव्याप्यत्वधूमत्व

निष्ठावच्छेदकताभिन्नावच्छेदकतानिरूपका [illegible] च्छेदक [illegible] प्रकाधिकरणनिष्ठावच्छेदकतानिरूपकाइयत्वेनो

भावच्छेदकतानिरूपकाभाववत्वावच्छिन्नावच्छेदकताव [illegible] मप्यानिवेशनेन व [illegible] व्याप्यत्वावच्छिन्नाभावको

त्रे५ टिकसंशयत्वापत्तिसंभा [illegible] दा न च एवं वन्हिव्याप्यधूमवान्पर्वतो महानसीयवन्हिव्याप्यधूमवान्वाइत्या

दि४ दिसंशये एवं महानसीय [illegible] नांभावीयवृत्ति धूमवह्रतिर् [illegible] सामान्याभाव [illegible] विरोधस्य भा [illegible] नादराता

ति३ नापत्तेर्दुर्घटत्वप्रसंगाद्वाच्यं विलक्षणेन स्याणुत्वपुरुषत्वरूपभावद्वयकोटिकत्वानस्यैवतादृशस्तानस्या

पि व+ मिवन्हिव्याप्यधूमत्वावच्छिन्नाभावसंशयत्वापगमात् तदनंतरमनुमित्युत्पादस्येष्टत्वात्।

दे१ एवं च विरोधावच्छिन्नप्रकारतात्वेन धूमाद्यत्ताभाववत्त्वं स्यादन्योन्याभावप्रकारतानामननुगमाद्वा अन्योन्या

वेद्रो

ता४

अ०प०र मास्कोटिकसंशयप्रवारणाय विशेषणांतरम् [illegible] निरुक्तमेव । केचित्तु ॥ समुच्चयसाधारण्यार्थं विशेष्यावच्छिन्न गुरु
१२ वे प्रभावप्रकारतायाना निवेश्यत [illegible] भावप्रकारकेवा [illegible] विशेष्यता [illegible] वनेवहेतु
तात्पुपगमात् । समुच्च [illegible] नस्य धूमाभावाद्यप्रकार [illegible] तामेद [illegible] तामेदात्तत्तदीयधू
मप्रकारतायानंतो [illegible] तेदभाव [illegible] क [illegible] । संशये प
तुवि [illegible] का [illegible] । एकेवा [illegible] नेकम्र द्वयमितिरीत्या
उभयविशेषणकबाधेप्रकारताभेदेनाणि [illegible] उवस्यम [illegible] तव्यः । अन्यथा [illegible] तद्वृत्ति न
[illegible] तुण [illegible] । एवंच [illegible] तरीत्याधूमतदभाववा [illegible] यकसं [illegible] चयदनु [illegible]
तितच्च [illegible] द्वयामितिरीत्याम [illegible] वाभयकोटिकज्ञानस्यसमुच्च [illegible] पुपगमात् [illegible] यत् वा
ग तन्नवमपितदभाववतद्दन्यान्याभावप्रकारतयोरनु [illegible] विशेषावच्छि [illegible] एकत्र द्व
योमितिरीत्या धूमवदयमभाववानयमिति विशेषणकप्रतीतसंग्रह [illegible] याप्रतियोगिविषयताभानिवेश्याभावप्र ॥श्री॥

घ ष १२

पित्तुमुन्वितत्वा २

ता१ कारकेषु तयोरनुगमात्तं अत्रादिनिवाच्यं । तदधिकरणवृत्तित्वात् तादात्म्य तदधिकरणवृत्तिभिन्नत्वरूपविरोध
त योरनुगमसंभवेन प्रत्येकं तदवच्छिन्नत्वस्यानिवेशनीयतया तत्प्रेक्षयाल्पा । विशेष्यतायामवच्छेदकाभावप्रकारतानि पर्वेन २
रूपितत्वतद्रन्यान्योन्याभावप्रकारतानिरूपितत्वयोः [illegible] इत्याहुः । न दसत्त्व । वह्निव्याप्यधूमवान्पर्वतो
न२ जलत्ववा [illegible] वृत्त्याकारकभावद्वयकोटिकसंशयवारणायावि । [illegible] कारतात्वेन विरोधिकोटिकारतानां प्र
२५ मनुगमसंभवेन [illegible] कत्वानि नैकसंबन्धघटि[illegible] । विरोधावच्छिन्नापरसंबन्धावच्छिन्नविरोधिजलत्वादिप्रकारतायाश्च
परामर्शसिद्धाहार्य [illegible] पावरोधावच्छिन्नसंसर्गा [illegible]
कथं रता [illegible] । तथावेतनरूपेणाविशेषणता [illegible] संसर्गावच्छिन्नतत्संसर्गावच्छिन्नप्रका
त्व र [illegible] । विशेषणताविशेष [illegible] धित्वरूपेणत
त्संसर्गेण यत्र द्रव्यत्वाभावादिरेव वा कोटिस्तादृशसंशयवारणाय तथा विरोधावच्छिन्नतत्संसर्गावच्छिन्नप्रकार
प्र ताव [illegible] कारता [illegible] विशेष्यताशाब्द [illegible]

२१

१धूमविरुद्धधर्माभावानिश्चाकारक… दू

गु०अ० यत्तथाधूमप्रकारकतावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितविशेष्यत्वेन तदभाववत्तावगाहिकोटिकसंशयस्तथाधूमप्रकारतानिरूपितविशेष्यत्वानिपक्षेऽभावकोटिकत्वेऽप्यस्य पूर्वा प०२

१३ पुरुषोऽयं वास्तवं संशयस्तथा धूमवत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितविशेष्यत्वस्य तु कोटिकत्वेऽप्येवेति वाच्यम्। अभावकोटिकप्र

सक्तसामानाधिकरण्येन तादृशधूमवत्त्वनिश्चयकोटिकसंशयबाधकाभावात्। वस्तुतस्तु संश

येऽपि प्रकारताभेदेन विशेष्यताभेदस्य स्वीकरणीयत्वात्किं न तादृशेति। पक्षतावच्छेदकसामाना

धूमविरुद्ध धिकरण्यमात्रेण धूमे धूमाभावादिविशिष्टधूमविरुद्धपतिसंशये उपसर्गितानुक्त्वा

साधारण्यादित्यत्र निश्चितादृशज्ञानस्य संशयत्वं न जातिय एवतत्रानुमितिप्रतिबन्धकत्वात्। यत्तत्ताद

दृशज्ञानस्य संशयत्वं धूमप्रकारकानुमितौ… व्याप्यवत्ताज्ञानप्रतिबन्धकत्वेऽपि पक्षतावच्छेदकसामाना

धिकरण्यमात्रेण … व्याप्यवत्ताज्ञानसंशयस्यानुमितिप्रतिबन्धकत्वेऽपि सामानाधिकरण्यमत्रा

वगाहित्वात्। यत्तदभावव्याप्यवत्ताज्ञानस्याविरोधित्वात्पक्षतावच्छेदकावच्छेदेन तदभावव्याप्यवत्ताज्ञानप्रतिबन्ध

कत्वात्संशयानुमितिवारणासंगतिः। तस्मात्स्वच्छेदकावच्छेदेनैकतरकोट्यवगाहिज्ञानमेव संशय १३

इत्युपदर्शितपरामर्शादनुमितिर्जायत एव । नन्वेवं पक्षतावच्छेदकावच्छेदेनाविरोधिप्रकारकान्यत्वमेव निवेशनीयमि
वाच्यं । तथासति पक्षतावच्छेदकसामानाधिकरण्येनाविरोधिको [illegible] वच्छेदेन व्याप्यको [illegible] वगाहिमा [illegible] टिम
यादनुमित्यापत्तिः । न च सामानाधिकरण्यमात्रावगाहिव्याप्यवत्तानिर्णयत्वेन हेतुत्वमुपदर्शितसंशया
यादनुमित्यापत्तिः । अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानाच्चावच्छेदकावच्छेदेनानु[illegible]मितेरेवोत्पत्त्या तदवच्छे
तत्कल्पनाया आवश्यकत्वमिति तदसंग्रहस्याकिंचित्क[illegible]त्वं । सामानाधिकरण्यमात्रावगा
हिपरामर्शादिकाले अवच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानादपि [illegible]धिकरण्यमा[illegible]वगाहिन्या अनुमि
तेरुदयात् तत्संग्रहस्यावश्यकत्वात् । यत्तु । स्वावच्छिन्नप्रतिबध्यता[illegible]तिबंधकतावच्छेदकी[illegible]ताकत्व
प्रत्युक्तम् त्वस्य निरूपकत्वसंबंधेन धूमप्रकारतावज्ज्ञानत्वमेव धूमानिश्चयत्वमवच्छेदकावच्छेदेन धूमाभावावगाहिसा
मानाधिकरण्यमात्रेण धूमवत्ताज्ञानं सा[illegible]धिकरण्यमात्रेण धूमाभावाद्यवगाहि[illegible]वच्छेदकावच्छेदेन
धूम धूमवत्ताज्ञानं च यादृशप्रकारतानिरूपकत्वेन प्रतिबध्यतानिरूपितप्रतिबंधकतावच्छेदकीभूतप्रकारताक
त्वं धूमप्रकारकज्ञानसामान्यप्रत्यवच्छेदकावच्छेदेन धूमाभावादिप्रकारताशालित्वेन प्रतिबंधकत्वात् तादृशी

तदवच्छिन्न २

गु०अ० तानीयधूमाभावादिप्रकारताया धूमप्रकारतासामान्यवच्छिन्नप्रतिबध्यतानिरूपितप्रतिबंधकतावच्छेदकत्वात् प०२।
अवच्छेदकावच्छेदेन धूमादिप्रकारकज्ञानत्वावच्छिन्नप्रति धूमाभावप्रकारताशालिज्ञानत्वेन प्रतिबंधकत्वासा
मानाधिकरण्यमात्रेण धूमाभावावगाहि ज्ञानीयधूमाभावादिप्रकारताया अवच्छेदकावच्छेदेन धूमप्रका
रतावच्छिन्नप्रतिबध्यतानिरूपितप्रतिबंधकतावच्छेदकत्वात् यत्र त्वसामानाधिकरण्यमात्रेण धूमधूमाभावोभय
र प्रकारताशालिज्ञानस्यापरसंबंधेन प्रकारतात्वमक्षत्वसामानाधिकरण्येन धूमप्रकारकबुद्धेरसा तमे
मानाधिकरण्यमात्रेण धूमाभावादिप्रकारकबुद्धेरविरोधित्वात् तज्ज्ञानीयधूमाभावादिप्रकारताया स्त
दीयधूमप्रकारतावच्छिन्नप्रतिबध्यतानिरूपितप्रतिबंधकतानवच्छेदकत्वात् इति तत्र सत्त्वात् प्रतिबंधकत्वादे
न तेन याप्यत्वादिघटितव्यवहितपूर्वक्षणवृत्तित्वादिघटितलक्षणानुगमात् अत्रोच्यते सा
मानाधिकरण्यमात्रावगाहि अनुमितावच्छेदकावच्छेदेन हेतुमत्ताज्ञानासंभवात् संयोगसंबंधेन
प्रत्यक्षत्वावच्छेदेन ज्ञायमानत्वाहेतुमत्ताज्ञानस्य विशेष्यप्रकारतासामानाधिकरण्यमात्रावगाहि को
धूमवत्ताज्ञानत्वेन हेतुतानवच्छेदकावच्छेदेन हेतुताया आवश्यकत्वात् सामानाधिकरण्यमात्रावगा

धनुमितिसाधारणवह्निविधेयकानुमितित्वेनावच्छेदकत्वविषयतामानिवेश्यतज्जन्यतावच्छेदकत्वोपगमात्तदसंभ
इत्यादोषत्वात् । नचैवंसामानाधिकरण्यमात्रावगाहिबाधकाठीनायामवच्छेदकावच्छेदकावच्छेन हेतुमत्ताज्ञा
नजन्यसामानाधिकरण्यमात्रावगाह्यनुमितौसामानाधिकरण्यमात्रावगाहिहेतुमत्ताज्ञानस्यसामाना
धिकरण्यमा[illegible]हेतुमत्ताज्ञानजन्यतयाविध्यनुमितौस्वावच्छेदकावच्छेन हेतुमत्ताज्ञा[illegible]
तिवाच्यं । अन्यथाऽन्वयकानुमितौव्याप्ति । [illegible]जन्यतावच्छेदकता[illegible]व्यवहितत्त्वानिवेश
स्यावश्यकतयातत्तद्पवसरवक्र[illegible]संभवात् ॥ केचित्तु ॥ अवच्छिन्नविशेषणतासंसर्गावच्छिन्नधूमाभा
वादिप्रकारताजन्यतावच्छेदक[illegible]वच्छिन्न धूमप्रकारताजन्यतावा[illegible] धूमप्रकारत्वा
भाववत्त्वमेवउभयपरामर्शसाधारणं[illegible]धिकरण्यनिरूपितप्रकारताशालिता । धूमाभावप्रका
रता[illegible]संसर्गावच्छिन्नधूमप्रकारताप्र[illegible]रूपविशेषणाभावेनतद्विशिष्टे[illegible]
दिप्रकारताभाववत्त्वस्य[illegible] चावच्छेदकावच्छेदे । धूमाभावादिःप्रकारसामानाधिकरण्यमात्रेण धूमः प्रका
म रत्वतादृशविशिष्टाभावसत्त्वेपिविशेषणासत्त्वेन[illegible]त्याहुः ॥ तदसत् । तेनरूपेणहेतुत्वेगौरवात्[illegible]

उ० प० अथ नीलपर्वतो [illegible]वह्निव्याप्यधूमवान् अथ पर्वतो वह्निव्याप्यधूमवानिति आकारकात्पर्वतो [illegible]न्याधिकरणप्रधूमवत्ता उत
१५ ज्ञानादनुमित्युदयापत्तिः [illegible]ज्ञानस्यापि वैशिष्ट्याधिकरणतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताशालित्वेनोपद
र्शितनिश्चयत्वात् नवरानुमानाधिकरण्यनहेतुम[illegible]करणतायां शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकविशे
र० षणता[illegible] धूमाभावप्रकारकान्यत्वस्यैवानिवेशनीयतया नीलपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्य[illegible]विशेषणतासंसर्गकधू
माभावप्रकारकाप्रदर्शितज्ञानस्य नासंग्रह इति वाच्यं तथा [illegible]नीलपर्वतो वह्निव्याप्यवान्न वेति संशयादनु
मित्यापत्तिरिति चेन्न शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकत्वमानाधि[illegible]न्यानुमितौ सामाना
धिकरण्य[illegible]पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितविशेषणताविशेषसंसर्गावच्छिन्न
विरोधि[illegible]न्यशुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरू[illegible]त[illegible]त्वेन हेतुता[illegible]द
र्शितसंशयावसरे नवन[illegible]पर्वत[illegible]त्वस्य हेतुप्रका[illegible]पितविशेष्यतायां निवेशे नीलपर्वतो व
न ह्निव्याप्यधूमवानित्यादि[illegible]पर्वतो नील इत्यादि[illegible]पर्वतो व[illegible]क्रमानित्याकारिकायाः शु
[illegible]पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताका[illegible]नुमितेरनु[illegible]वाच्यो नीलपर्वतो वह्निमानित्याद्यनुमितौ ना १५

उपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्शस्यहेतुता [illegible] निवेशपक्षेतु पर्वतत्वावच्छिन्नपक्ष
कानुमितिसाधारणपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकानुमितित्वस्यकार्यतावच्छेदकत्वोपगमात्तादृशकारणतयैवनी
लादिस्थानप्रतिबंधकस्यायामुपरितिरितपराम [illegible] पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकानुमितिः। नचनीलपर्वतत्वा
वच्छिन्नविशेष्यकधूमपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौनीलादि [illegible] विषयतायाः प्र [illegible] विशेषेण पर्वतत्वावच्छिन्न
विशेष्यकपरामर्शजन्यानुमितौव्यभिचारइतिवाच्यं। अव्यवहितोत्तरत्वस्यनिवेशात् [illegible]
तानवकाशात्। केचित्तु। वह्निव्याप्यवान्नीलपर्वतइत्याकारकपरामर्शान्नीलादिभानप्रतिबंधकदोषद
य शायां [illegible] नचतत्रानुमितिस्वीकारे [illegible] तथासत्यपि [illegible] कारणतयैवोपपत्तेः उप
ता रामर्शहेतुतावच्छेदकत्वाविरहादितिवाच्यं। परामर्शहेतुताघटितस्यापि [illegible] विरहेणतत्रानुमितिकल्पनायाः नि व
र्युक्तिकत्वात्। न [illegible] पगमनंतदा नीलभिन्नविषयकप्रत्यक्षोत्पत्त्या [illegible] तत्रानुमितिसा
भा मग्रीप्रतिबंधकतायांनीलभानप्रतिबंधकत्वा [illegible] निवेशपतत्रानुमितिस्वीकारे [illegible] लघु
त्वंसंभवइतिवाच्यं। तथाविषयपरामर्शदशायांतादृशबाधादिसत्त्वेऽपिपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकानुमितेःप्र।

(त्यां)

गु॰ऋ॰ बंधकीभूततया विषयासिद्धौ स[illegible]भिन्नविषयकप्रत्यक्षादेर्भवत्येव [illegible]त्यां तदुपपत्तेरेतादृशपरामर्शघटितानुमितिसामग्री प॰ त्री
१८ प्रतितबंधकता [illegible]विषयबाधाभावानवच्छिन्नस्य भवतोऽप्यावश्यकत्वात्। प्रत्युत पर्वतविषयबाधसत्त्वे सत्यां शुद्धपर्व
तत्वावच्छिन्नविशेष्यक[illegible]सिद्धे[illegible]तेऽनुमितेरेवोत्पत्त्या तदानीं भिन्नविषयकप्रत्यक्षादेर्वारणाय एतादृशबाधाभा
वमानिवेश्य नीलपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्शघटितानुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वान्तरकल्पनमा
वश्यकमिति विपरीतमेव गौरवं। शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्शघटितानुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधक
तायां तु उक्तयुक्त्या परामर्शे शुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकत्वनिवेशस्यावश्यकतया तत्प्रतिबंधकतया निर्वाह
त। एतेन नीलपर्वतो वह्निव्याप्यवानित्यादिपरामर्शादुपदर्शितबाधबुद्धिकाले ऽनुमितिस्वीकारे ऽनुमित्साविशि
ष्टतादृशपक्ष[illegible]घटितसामग्र्याः प्रतिबंधकतायां नीलादेः [illegible] प्रतिबंधकबाधाभावनिवेशेन लाघवं तादृशबाधा
दिदशायां तस्यामपि सिद्धौ सिसाधयिषासत्त्वे न तादृश्यानुमितेरेवोत्पत्त्या भिन्नविषयकप्रत्यक्षाद्यनुदयादिति
निरस्तं। उक्तयुक्त्या ऽनेन सामग्र्याः प्रतिबंधकतायां [illegible] लाघवस्य किंचित्करत्वादित्याहुः। अन्ये तु। पर्वतो न
नीलइति बाधनिश्चयकाले नीलपर्वतो वह्निव्याप्यवानित्याकारपरामर्शात् पर्वतो वह्निमानित्यनुमितिस्वीकारे १८

पर्वतो न नीलः २ नीलाभाववान् २

भिन्नविषयकप्रत्यक्षप्रतिभिन्नविषयकानुमितिसामग्रीप्रतिबंधक..... पर्वतो न नील इत्यादिबाधाभावाननिश्च-
न नप्रयुक्तत्वाच्चैवमपि सम्भवति । अनीलो वन्ह्यभाववान्वन्ह्यभाववानित्यादिबाधविशिष्टयास्तथा विधया प्रवृद्ध्वच्छेदक-
धर्मदर्शनविधया पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकवा..... सामान्यप्रतिबंधकतया तादृशसामग्रीप्रतिबंधक-
तायामवच्छेदकधर्म..... निवेशानस्यैवोचितत्वात् । तदनिवेशेन्वतादृशावच्छेदकधर्मदर्श-
नदशायां भिन्नविषयकप्रत्यक्षानुपपत्तेरभाववानवन्ह्युपस्थापकस्य ..... तयागौरवादितिवदंति । अन्ये तु बाध्या ॥
बाधकालेनीलपर्वतो वन्हिव्याप्यधूमवानित्यादिपरामर्शात्पर्वतो वान्हिमानित्यनुमित्युपगमतादृशत्यादिसंब-
धयकप्रत्यक्षप्रतिप्रति..... हेतुकसुद्धपर्वतत्वावच्छिन्नपक्षकवन्ह्यनुमितिसामग्र्याः भिन्नवि-
षयकप्रत्यक्षप्रतिप्रतिबंधकत्वाकल्पनेनतादृशानुमितिजनकीभूतवन्हिव्याप्यवन्नीलपर्वतवापर्वत-
व्याप्यवत्तानिर्णयघटितसामग्रीकाले पर्वतो न नील इत्यादिबाधेपि ..... पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यक .....
..... पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यक ..... सामग्रीसत्तापावश्यकत्वात्तत्र
..... पपत्तेः ..... परामर्शस्यैवानुमिति हेतुतायाः ..... अनुमानपदार्थतावच्छेदकत्व

गू०ख० णोक्तत्वाच्चोक्तपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्शघटितानुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायांतदवच्छिन्नाभिव्याप्तिरेव्यता प०रा
१२ कृतपरामर्शविरुद्धत्वनिवेशस्य । एवं चोक्तविशिष्टधर्मा- च्छिन्नहेतुकपरामर्शस्यापीनोक्तपर्वतविशेषणकस्येवप
मूल रामर्शस्य सत्त्वे [illegible] पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्शघटितसामग्रीनेव्यत्याभावात् उक्तसामग्र्याः प्रति
बंधकतातत्कल्पनाया आवश्यकत्वान्न लाघवावकाश इति चेन्न । एवमपि उपदर्शितहेतुतावच्छेदकावच्छिन्न
[illegible]
[illegible] विशेष्यकपर्वतविशेषण [illegible] परामर्शस्यापीनोक्तपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकपरामर्श
स्यावश्यकत्वात् [illegible] हेतुतावच्छेदकावच्छिन्न [illegible] परामर्शघटितसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वकल्पनेन
लाघवस्य नपायात् । न च पक्षतुल्यवैशेष्यकपरामर्शस्य च वह्न्यनुमितिहेतुतात्वेनाप्रसिद्धावच्छिन्नवि
शेष्यक [illegible] विशेषणकपरामर्शस्यापीने [illegible] तादृशपरामर्शघटितसामग्र्याः प्रति
बंधकत्वकल्पन [illegible] सापेक्षास्तीति वाच्यं । पक्षतुल्यविशेष्य [illegible] रामर्शस्यैवानुमितिहेतुत्वमित्येतादृ ७७

वि साध्यत्वं यस्य तत्संबंधेन लिंगविशिष्टपक्षविशेषणकपरामर्शस्यानुमितिहेतुत्वं यदवच्छेदेन पक्षतया लिंगविशेष्यक ह
पक्षविशेषणकपरामर्शस्यानुमितिहेतुत्वं [illegible] वा सह। अन्यथा परामर्शद्वयमिश्रणामेवानुमितेरुत्पादकत्वे कि
रे दोषेऽपि तत्कारणत्वानुमितिविषयपरामर्शहेतुतावच्छेदके विरोधापत्तिरिति। आहार्यपरामर्शादनुमित्यनुत्पत्तेरनाहा
र्यत्वमपि कारणतावच्छेदककोटौ निवेशनीयं आहार्यत्वं च बाधधीजन्यत्वं निरुक्तं। अथाहार्यपरामर्शादनुमित्युत्पत्तौ
का क्षतिरिति चेन्न तथा सति आहार्यव्याप्यवत्तानिर्णयदशायां संशयानुमितिः स्यात्। बाधबुद्धि
विषयतद्भावव्याप्यवत्तानिर्णयस्यापि अनाहार्यस्यैव विरोधित्वात्। अत एवैकको ऽनुमितिप्रतिबं
धकोऽनुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वं कल्पनीयमिति तत्पक्षे लाघवादनाहार्यपरामर्शत्वेनानु
मितिहेतुताकल्पनमेवोचितं। न चानाहार्यपरामर्शत्वेनानुमितिहेतुतायां भ्रमविषयकत्वस्य प्रति
बंधकतानुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधकतायां परामर्शेऽनाहार्यत्वं निवेशनीयं स्यादिति तद्ज्ञानितत्सामा
नुमितिसामग्र्याः एकमेव प्रतिबंधकत्वं कल्पनमुचितमिति वाच्यं॥ भवन्मतेऽप्याहार्यभ्रमवैशिष्ट्यविषयकत्वा

माप्प

मनुमितेरनु[illegible]दयात् [illegible]भाविषयकप्रत्यक्षा[illegible]तदुपपत्तये । नंतभिन्नविषयकप्रत्यक्षादिनिरूपितत
दनुमितिसामग्रीप्रतिबंधकतायां तदभाववदनुमितिसामग्र्यभावनिवेशस्याधिक्येन महागौरवात्तदपेक्षया
तत्र [illegible] समवायेन नाहार्यत्वनिवेशस्यैवोचितत्वात् । एवमनाहार्य[illegible]जानुमितिहेतुत्वे वन्ह्यभा
व[illegible]स्यादि[illegible]न सत्त्वाद्बाधादेः वन्ह्यादिविषयकपर्वतादिपक्षकानुमितिसामग्र्याः प्रतिबंधकता
कल्पनेन लाघवं तादृशानुमितिसामग्रीकाले न पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकानाहार्यवन्ह्यादिव्यापकवत्तानि
र्णयस्यावश्यकत्वात् तदभाववद्व्याप्यवत्तानिर्णयप्रतिबंधकतयैवोपपत्तेः । एवं वन्हिव्याप्याभाववत्पर्वतस्य
कारकमानसत्वाद्बाधेऽतिव्याप्त्या [illegible]यानुमितिसा[illegible]प्रतिबंधकत्वाकल्पनेनापि लाघवं [illegible] बाधप्रति
बंधकतयैवोपपत्तेः । अप्रामाण्यग्रहाविशिष्टपरामर्शादनुमितेरनुदयादप्रामाण्यज्ञानानास्कंदितपरा
मर्शत्वं हेतुतावच्छे[illegible] । अप्रामाण्यं च धर्मितावच्छेदकावच्छिन्नधर्मप्रकारकत्वतदभाववत्प्रकारक
त्वरूपप्रमाणत्वाभाव[illegible] तद्द्विविधं तयोश्चानुगतानतिप्रसक्तरूपाभावात्तत्तद्भेदाभावोः निवेश्यः । १८

नन्वप्रामाण्यग्रहविरोधित्वेन तदनुगमः अप्रामाण्यव्याप्यवत्ताज्ञानसाधारण्येन तस्यातिप्रसक्तत्वादनुगतविरो

धितानिर्वचनस्याप्यशक्यत्वात् एवं च तादृशव्याप्यकत्वावच्छिन्नधर्मप्रकारकत्वस्यास्य तावद्व्याप्यविषयत्वावच्छि क

न्न[illegible]प्रकारकत्वरूपेणानावश्यकाप्रामाण्यज्ञानानामप्यनुगमकत्वसंभवात् तेषामभावकूट एवानिवेश्यः। न

चाप्रामाण्यग्रहकालीनप्रसिद्धप्रामाण्यादिसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकाप्रामाण्यग्रहाभावस्यापि प्रत्युत ऐ

क्यादप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टप्रत्यक्षोत्पत्तौ सत्त्वादिति अनुमित्यापत्तिरिति वाच्यं। सामानाधिकरण्यसंबंधे

नैवाप्रामाण्यग्रहाभावस्याविशेषणत्वादप्रामाण्यग्रहकालीनपरामर्शेन तज्जन्यसंबंधेन तदभावः इति केचित्।

४ नत्वप्रामाण्यग्रहकालीनप्रत्यक्षस्य च्छेदनात्र ति अप्रामाण्यज्ञानाभावस्य सत्त्वेन प्रत्यक्ष सामानाधिकर

ण्यसंबंधेनावच्छिन्नत्वादनुमित्यापत्तेः तस्मात् सामानाधिकरण्यसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकस्याप्रामाण्य

ग्रहसामान्यप्रामाण्यज्ञानाभावस्य अवश्यं विशेषणतावृत्तिविशेषणत्वे वाऽस्य निवेश्यः प्रत्यक्षोत्पत्तौ [illegible] ताद

त्म्याव्याप्यवृत्तित्वेन तु सामानाधिकरण्यं न त्वत्र एवं स्वसामानाधिकरण्यप्रामाण्यग्रहकालीन [illegible] धि

मु॰ख॰ धिकरण्यसंबंधावछिन्नप्रतियोगिताकाप्रामाण्य ग्रहाभाववैशिष्ट्यविरहात् एतेनस्वसामानाधिकरण्य प॰शै
१९ संबंधेनाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टपरामर्शस्यपरामर्शविशिष्टाप्रामाण्यग्रहाभावस्यवाहेतुत्वमिति
विनिगमनाविरहोनिरस्तः सामा॰ ाधिकरण्यसंबंधावछिन्नप्रतियोगिताकाप्रामाण्यग्रहाभावस्या
प्रामाण्यग्रहकालेपिआत्मनिसत्वेनपरामर्शविशिष्टत्वतयाहेतुत्वेअप्रामाण्यग्रहकालेपिअनुमि
त्यापत्तेः अयंवन्हिव्याप्यधूमवान्पर्वतइतिपराम॰ ॰ ॰ तत्तद्व्यक्तिप्रमात्वेनतितदन्यधूमपरामर्शानि वा
ध॰ ततारिधर्मितावछेदककाप्रामाण्यग्रहदशायांपर्वताभि॰ परामर्शादनुमित्यनुदयापत्तिः तादृ
शसंबंधेतस्याप्रामाण्यग्रहासत्त्वात् नचधूमपरामर्शत्वावछिन्नविशि॰ ता॰ प्रामाण्यग्रहा
भावस्यकारणतावछेदककोटौ ॰ ॰ ॰ ताद्यप्रामाण्य ॰ ॰ ॰ ग्रहदशा
प्र यामनुमितेरनुत्पत्तिरितिवाच्यं तत्तज्ञानमात्रतित ॰ ॰ धर्मितावछेदककाप्रामाण्यग्रहकालेत
त्तान्वयपरामर्शादनुमित्यापत्तेः परामर्शत्वावछिन्नविशेष्यताकाप्रामाण्यत्ताना॰ भावविं १९

विशिष्टपरामर्शसत्त्वात्। अतस्तथाविधतत्तादिधर्मितावच्छेदकाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्ट
परामर्शत्वादिना हेतुतावाच्येति चेन्न। परामर्शत्वावच्छिन्नविशेष्यताकाप्रामाण्यग्रहाणां ता
निवेश्यते दृशानुगतरूपेणैवाभावो तत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नविशेष्यताकाप्रामाण्यग्रहाणां तु यद्व्यक्तिस
त्वे परामर्शसत्त्वेनानुमितिस्तत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नतदभावकूटस्यैव निवेशनीयत्वे सति तानानुपप
त्तिः। न च तत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नाभावस्तत्तद्व्यक्तिसमानकालीनसंयोगादिध्वं[illegible]साभावो वा निवे त्य
श्यतस्तत्राविनिगमनाविरह इति वाच्यं। अन्यगत्याविनिगमनाविरहस्याकिंचित्कर
त्वात्। ननु यत्रै[illegible]परामर्शे इदं ज्ञानमप्रमेति अप्रामाण्यग्रहः ततः परामर्[illegible]तत्रा
नुमित्यनुपपत्तिः। अप्रामाण्यज्ञानाभावविशिष्टपरामर्शसत्त्वात् तादृशाप्रामाण्यज्ञाना
भावस्य च कारणतावच्छेदककोटौ निवेश आवश्यकः। अन्यथा द्वितीयपरा[illegible]र्शोत्पत्ति

गुरु काले ऽनुमित्यापत्तिः । प्राथमिकपरामर्शसत्त्वात् । नन्वाति [illegible] तादृश [illegible] मर्शभेदप्रकार
२० पतावच्छेदककोटौ निवेश्यते न तु प्रामाण्यज्ञानो [illegible] एवं च तत्कालीनवायुसंयोग [illegible] प० शी
मादाय नावृ [illegible] विरहः । सामानाधिकरण्यसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगि [illegible]
या परामर्शभेदस्य लघुत्वादिति वाच्यं । यत्र परामर्शानंतरं दुर्ज्ञानमप्रामा [illegible] पर्वतो [illegible] न्मिमानित्यनु
मितिः तु [illegible] प्रामाण्य [illegible] पर्यणीत [illegible] स्ति तिः पुनस्तदानीमनुमित्यापत्तिवारणाय तद
प्रामाण्यग्रहाभावनिव [illegible] रूपकत्वात् । तत्परामर्शव्यक्तिभेद [illegible] विशेष [illegible] मितिकुद्ध्य
संगात् । अनुमितौ जातायां सिद्धिरूपप्रतिबंधकसत्त्वाद्वा द्वितीयपरामर्शोत्पत्तिकाले ऽनुमित्यापत्ति
वारणं संभवतो । अलमप्रामाण्यग्रहाभा [illegible] ति [illegible] वाच्यो यत्र पक्षता [illegible] च्छेदकावच्छेदेन
हेतुमत्ताव [illegible] प्रथमपरामर्शो द्वितीय [illegible] सामानाधिकरण्यमात्रावगाहि
बाधवशा [illegible] सामानाधिकरण्यमात्रावगा [illegible] न्यैव [illegible] प्रामाण्याविषयेऽप्यनुमितिजा [illegible] ताता २०

द्वितीयपरामर्शोत्पत्तिकाले प्रकृतावच्छेदकावच्छेदेन वह्न्यनुमित्यापत्तेः सामानाधिकरण्यादिति चेन्न २

द्वितीयक्षणे बाधनाशात्सामानाधिकरण्यमात्रावगाहिसिद्धेश्चावच्छेदकावच्छेदेनानुमितौ प्रतिबंध
कत्वात् अनन्यथासिद्धत्वात् द्वितीयपरामर्शस्य प्रामाण्यज्ञानेऽनुत्तेजकत्वात्परामर्शांशेऽप्रामाण्यविशिष्टप्रामा
ण्यज्ञानाभावविशिष्टपरामर्शस्य कारणत्वात्। अथवा प्रथमपरामर्शीयपक्षसामानाधिकरण्यसंब
न्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकाप्रामाण्यज्ञानाभावस्य कारणतावच्छेदकत्वं द्वितीयपरामर्शे सामानाधि
करण्यसंबंधेनाप्रामाण्यग्रहव्यक्तिसत्त्वेऽपि प्रथमपरामर्शव्यक्तिनिष्ठसामानाधिकरण्यसंबंधाव
च्छिन्नप्रतियोगिताकतदभावः सुलभ एवेति न द्वितीयपरामर्शादवच्छेदेनानुमित्यनुदय इति व्यक्तेरसक्तेः। त
त्सामानाधिकरण्यविशिष्टवैशिष्ट्यतासंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकतदभावनिवेशान्न काप्यनु
पपत्तिः। द्वितीयपरामर्शकालेऽप्रामाण्यज्ञानसत्त्वेऽपि वैशिष्ट्यतया वैशिष्ट्यतासंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिता
कतदभावस्य तत्र सत्त्वात्। चैत्रीयाप्रामाण्यग्रहविषयमैत्रीयपरामर्शादनुमित्यनुपपत्तये

स्य – मध्ये –

गुरु सामानाधिकरण्यसंबंधेनानिवेशः । विशेष्यतावाप्रामाण्यप्रकारतानिरूपितायाश्च । तेन प्रथम १० २ी
२९ परामर्शेऽप्रामाण्यज्ञानसिद्धावपि परामर्शे प्रमेयत्वादिप्रकारकाप्रामाण्यग्रहस्य विशेष्यतायाः
सत्वेऽपि न तस्मादनुमित्युत्पत्तिः । तत्तद्व्यक्तित्वादिधर्मितावच्छेदकैकविधाप्रामाण्यज्ञानानां ता
दृशाप्रामाण्यज्ञानानां तादृशाप्रामाण्यज्ञानत्वेन उपदर्शितसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभाव
निवेशे सति विरहात् तत्तद्व्यक्तित्वेनाप्रामाण्यज्ञानाभावानां निवेशे तेऽप्यत्र तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नविशे
ष्यताकाप्रामाण्यज्ञानाभावानामनुमित्युपादानत्वे अप्रामाण्यप्रकारतानिरूपिततत्तद्व्यक्तित्वाव
च्छिन्नविशेष्यतासंबंधेन तत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नविशेष्यताकाप्रामाण्यग्रहाभावानिवेशालाघवादिति
कथमनुगमसंभवतीति चेन्न । तत्तद्व्यक्तित्वाद्यनुगतधर्मत्वेनानुगमय्याप्रामाण्यप्रका
रतानिरूपितानुगतधर्मावच्छिन्नविशेष्यतासंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावनिवेशाने २९

नानुगमविरहात्। उभयावृत्तित्वं च स्वप्रतियोगिवृत्तित्व[illegible]समानाधिकरण्योभयसंबंधेन भेदवि
शिष्टं यत्तदन्यत्वं उभयवृत्तिधर्माणां तादृशोभयसंबंधेन यत्किंचित्[illegible]विशिष्टत्वान्निरासः। भेदस्व
व्यासज्यवृत्तिधर्मानवच्छिन्नप्रतियोगिताकोऽग्राह्यः। तेनोभयवृत्तिधर्माणामपि[illegible]संबंधेन
सामानाधिकरण्य[illegible]वृत्तिधर्म[illegible]प्रतियोगिताकभेदविशिष्टत्वेऽपि न क्षतिः। तादृशधर्म[illegible]वि
शेष्यतावच्छेदकतायां निरवच्छिन्नायाः। अतः[illegible]तत्तद्व्यक्तित्वादिधर्मावच्छेदक[illegible]मा
ण्यग्रहनिरासः। धूमपरामर्शत्व[illegible]परामर्शान्यधूमपरामर्शत्व[illegible]विशेष्यताका[illegible]माण्य
[illegible]धर्मावच्छिन्नावि[illegible]यावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावान्यथा[illegible]नैवं स्यात्।
अतः[illegible]धर्माणां उभयवृत्तित्वेऽपि न क्षतिः। केचित्तु[illegible]परामर्शत्वा
रणतायां अवच्छेदकत्वमते अप्रामाण्य[illegible]भावविशिष्टेऽप्यतिपरामर्शत्वेऽपि[illegible]मतिअप्रा मे
ण्यग्राहकाभावविशिष्टत्वं[illegible]कारणतावच्छेदक[illegible]मितिविति[illegible]विरहेण कारणता[illegible]

गुरु वछेदकगौरवंचेति। लाघवादप्रामाण्यज्ञानाभावस्यस्वातंत्र्येणानुमितिकारणत्वं अन्यथासिद्ध्यभावा १०
२२ दीनामपिकारणतावछेदकत्वप्रसंगात्। अथाप्रामाण्यग्रहाभावस्यानुमितिहेतुत्वे ज्ञाने धूमाभा
वतिधूमप्रकारकमित्याकारकाप्रामाण्यग्रहदशायामालोकपरामर्शादनुमितिर्नस्यात् प्रतिबंधक
स्याप्रामाण्यग्रहस्य सत्त्वात् नचधूमपरामर्शजन्यानुमितित्वावछिन्नंप्रत्येव धूमाभाववद्विशेष्य
कत्वावछिन्नधूमप्रकारकत्वरूपाप्रामाण्यग्रहाभावस्य हेतुत्वं आलोकेतु नतथात्वं। एवमुक्तप्र
दर्शिताप्रामाण्यग्रहस्यापि धूमालोकोभयसमूहालंबनपरामर्शादनुमितिर्नस्यात् समूहालंब
नपरामर्शजन्यानुमितेरपिधूमपरामर्शजन्यतयातादृशाप्रामाण्यग्रहप्रतिबंधकतावछेदका
म क्रांतत्वादितिधूमपरामर्शमात्रजन्यानुमितित्वस्य प्रतिबंधकतावछेदकत्वेचतुल्ययुक्त्या आलोका
दिप्रकारकाप्रामाण्यग्रहस्यापि प्रतिबंधकस्य परामर्शजन्यानुमितित्वावछिन्नंप्रत्येव प्रति २२
बंधकतायावक्तव्यतयाउभयसमूहालंबनपरामर्शजन्यानुमितौकारणत्वेद्विप्रामाण्यग्रहस्याप्रतिबं

धकतयोभयविशेष्यकप्रामाण्यग्रहदशायामपि उभयावलंबकपरामर्शादनुमित्यापत्तेरिति चेन्न । इत्थं प्रामाण्य
ग्रहविशेष्यजन्यानुमितित्वावच्छिन्नं प्रति तदप्रामाण्यग्रहस्य विशेष्यतया प्रतिबंधकत्वे तु न । अप्रामाण्यग्रहविशिष्टत्वं च
स्वाव्यवहितोत्तरक्षणोत्पत्तिकत्वस्वसामानाधिकरण्योभयसंबंधेन समूहालंबनपरामर्शजन्या धूमा
भाववद्विशेष्यकत्वावच्छिन्नधूमप्रकारकत्वरूपाप्रामाण्यग्रहकालीनानुमितिरुक्तोभयसंबंधेन
स्या तादृशाप्रामाण्यग्रहविशिष्टैवेति न तत्र तादृशाप्रामाण्यग्रहप्रतिबध्यतावच्छेदकाक्रांतता न चैवं
यत्र धूमाभाववल्लिंगकः परामर्शस्तत्राप्युक्ताप्रामाण्यग्रहकालीनतद्विशिष्टानुमित्यापत्तिः । तस्य तद्वि
शिष्टानुमितित्वावच्छिन्नं प्रत्येव प्रतिबंधकत्वादिति वाच्यं । धूमाभावपरामर्शस्य तथाविधाप्रामाण्यग्रह
भावसहकारित्वेनैवानुमितिजनकत्वोपगमात् कुतः धूमपरामर्शस्यानुमित्यनापादकत्वात् स्वप्रामाण्य
२ सामग्र्याविशेषसामग्र्योरेव परस्परं सहकारित्वात् अप्रामाण्यग्रहाभावपरामर्शयोश्च तत्तत्त्वात् अपि
तु परस्परं सहकारितासंभवः तथा हि तादृशाप्रामाण्यग्रहकालीनपरामर्शजन्यानुमितेर्धूमप्रकारकत्वा

जन्यतावच्छेदकाक्रांततया प्रामाण्यग्रहाभावजन्यतावच्छेदकस्य तत्साधारण्याभावेन तस्य परामर्शजन्य
तावच्छेदकाव्यापकतया नाप्रामाण्यग्रहाभावस्य परामर्शेन फलजनने सामान्यसामग्रीत्वसंभवः व्या
पकधर्मावच्छिन्नसामग्र्या एव सामान्यसामग्रीपदार्थत्वात् एवं चाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्ट
लोकादिलिंगकानुमितित्वावच्छिन्नं प्रत्यप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टत्वरूपतादृशाप्रामाण्यग्रहा
भावजन्यतावच्छेदकाक्रांततया धूमपरामर्शजन्यतावच्छेदकस्य तत्साधारणत्वाभावेन तस्या
प्रामाण्यग्रहाभावजन्यतावच्छेदकाव्यापकतया परामर्शेन फलजनने प्रामाण्यग्रहाभावस्य च न
विशेषसामग्रीत्वसंभवः व्याप्यधर्मावच्छिन्नसामग्र्या एव विशेषसामग्रीत्वादिति चेन्न कार्य
तावच्छेदकधर्मसामानाधिकरण्यमेव सामग्र्याः प्रयोजकं न तु सामान्यविशेषभावोपीति
नानुपपत्तिः अप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टधूमलिंगकानुमितित्वावच्छिन्नं प्रत्यप्रामाण्यग्रहा
भावजन्यतावच्छेदकतया वा विशेषसामग्रीत्वमेव तस्येति नानुपपत्तिः अथैतादृशाप्रामा २३

२०

व्यग्रहाभावरूपसहकारिणं विनापि धूमलिंगकानुमितिरूपस्वीयका[illegible]तावच्छेदकावच्छिन्नस्य र्य
समूहालंबनपरामर्शे निजजननात् समूहालंबनात्मकपरामर्शोपि न कथं तं विना स्वीयकार्यता
वच्छेदकावच्छिन्नं जनयतीति चेन्न । यद्वा प्रामाण्यग्रहाभावरूपसहकारिण[illegible]व्यस व्याप्यत
मूहालंबनस्थलानुरोधेन धूमपरामर्शघटितसामग्र्याः फलव्यापकत्वमुपेयते तदैवोक्तापप
त्तिः संभवति आपादकीभूतसामग्रीसत्वात् । तदेव न समूहालंबनस्थले [illegible]लोकपरामर्शघ
टित [illegible] लोपपत्तेरर्थद्वारादेः तादृशफलस्य [illegible] विशिष्टवद्धूमपरामर्शवि
शिष्टत्वरूपधूमलिंगकत्वस्यानुपपत्तेः धूमपरामर्शघटितसामग्री व्याप्यतरस्वीयका[illegible]
प्रयोजकत्वात् । यद्वा तादृशसामग्र्याः [illegible] स्पेतरांतरस्तु रोधमात्रेण का[illegible]लोकप
रामर्शेतरदीयाप्रामाण्यग्रहाभावाद्यो व्याप्यत्व[illegible] तंतर्भाव्यारातिनानुपपत्तिरित्याहुः । तन्न
अप्रामाण्यग्रहाभावस्य स्वातंत्र्येणाहेतुत्वोपगमे एकधूमपरामर्शनिष्ठतव्याप्तिरित्यादि धीमि

गुरु तावच्छेदककाप्रामाण्यग्रहदशायांधूमादि[illegible]र्शांतरादनुमित्यनु[illegible]पत्तेःअन्वततृ[illegible]मपरामर्श ५०
न जन्यानुमितौ तद्व्यक्तिधर्मिकाप्रामाण्यग्र[illegible]येनुला[illegible]नुपपत्तिरितिवाच्यं[illegible]प्रामाण्य
२४ ग्रहव[illegible]र्शव्यक्त्याऽनुमितिनजनितातद्व्यक्तिजन्यानु[illegible]प्रतिब
[illegible]तावच्छेदका[illegible]नवया[illegible]प्रामाण्यग्रह[illegible]नुमिति[illegible]प्रा
नै माण्यग्रहव्यक्तिनाति[illegible]नप्रतिबंधकत्वे[illegible]पगमात्मानुपपत्तिः। यत्रत्वप्रथमधूमपरामर्श
द्वितीय[illegible]क्षणेतत्राप्रामाण्यज्ञानंततोधू[illegible]परामर्शानंतरंद्वितीयपरामर्शाप्रामाण्यविशिष्टयाःए
वतत्प्रामाण्यग्रहव्यक्तेःप्रतिबंधकत्व[illegible]पगंतव्यंअ[illegible]तीयपरामर्शादनुमित्यनु[illegible]पप
त्तिरितिवाच्यं।एव[illegible]व्यप्रतिबंधकमा[illegible]कल्पनायांगौरवतादवस्थ्यात्।अप्रामाण्य २४
ग्रहाभावस्यावच्छेदकत्वमतेतुअनुगमस्यदर्शितत्वान्नानुपपत्तिः। यत्तुजनकतासंबंधेना
नुमितौ[illegible]नाधिक[illegible]ण्यावच्छिन्नाप्रामाण्यप्रकारतानिरूपितविशेष्यताविशेषसंबंधा

भाव वच्छिन्नप्रतियोगिकाप्रामाण्यग्रहस्य हेतुत्वोपगमाभिकाविधुपरा... व्याप्तिधर्मिकाप्रामाण्यग्रहद
शायांपरामर्शांतरादनुमित्युदयप्रसंगः। जनकीभूतपरामर्शेऽप्रामाण्यग्रहाभावस्यासत्त्वात्। अ
थैतन्मते धूमपरामर्शादिना वानुमितिजनकत्वात् ...प्रामाण्य... विषयीकृतपरामर्शस्यापित
था त्वमसत्त्वमेवेति तन्नापि तेन संबंधेनानुमापकस्याव्यभिचारः। न ...प्रामाण्यग्रहविशिष्टान्य
त्वस्य कार्यतावच्छेदकत्वा... व्यभिचार इति वाच्यं। यतोऽप्रामाण्यग्रहविशिष्टान्यत्वस्य जन्यतावच्
छेदकत्वे धूमपरामर्शांतरधर्मिकाप्रामाण्यग्रहे परधूमपरामर्शजन्यानुमितेरसंग्रहापत्तेः।
अतो विषयीकृतासंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टधूमपरामर्शवि
शिष्टत्वस्यैव कार्यतावच्छेदकत्वमुपेयं। तथा च तादृशस्थले व्यभिचारादुर्वार एव तादृशानुमिते
रपि तथाविधकार्यतावच्छेदकत्वात्। न चोपधायकत्वस्यैव कार्यतावच्छेदकत्वोपगमे ...प्रा संबंध
माण्यग्रहविषयीकृतधूमपरामर्शत्वस्य च धूमपरामर्शत्वेन रूपेण फलानुपधायकत्वात् ...न

क्रांत २

शु० व्यभिचारप्रतिवार्यं। उपधायकत्वं च फलाव्यवहितपूर्ववर्तित्वे सति स्वरूपयोग्यतावच्छेदकधर्मवत्त्वं तच्च १०
२५ यत्र प्रथमपरामर्शाद्द्वितीयक्षणे [illegible]प्रामाण्यावगाही परामर्शान्तरं तदनन्तरं चानुमितिस्तत्र स्थलीयप
रामर्शसाधारणमेवेति व्यभिचारस्य दुर्वारत्वात्। प्रथमपरामर्शार्पितेन संबंधेनानुमित्युत्पत्तेः। त
त्राप्रामाण्यग्रहाभावस्यानुमित्यव्यवहितपूर्वक्षणेऽसत्त्वात्। न च तत्तद्व्याप्तित्वावच्छिन्नतज्ज्ञान
कतावच्छेदकत्वमेवोपधायकत्वं [illegible]कतानां [illegible]ष्यतावच्छिन्नजनकतात्वेन किंचिद्धर्माव
२ च्छिन्नावच्छेदकताकान्यजनकतात्वेनानुगमे [illegible]गतरूपेण [illegible]वध्युपलक्षणमुपेयते उपदर्शि
त [illegible]द्वितीयप[illegible]तद्व्याप्तित्वेन हेतुतयैवोपपत्तौ [illegible]मपरामर्शात्मकतद्व्याप्तित्वेन हे
तुत्वं न कल्प्यते। अतोऽनन्तत्वाद्दृशजनकतासंबंधेन तादृशानुमितौ [illegible]न व्यभिचार[illegible]
च्चो। परामर्शस्य तत्तद्व्याप्तित्वेन हेतुत्वमप्रामाणिकमिति [illegible]तादृशजनकतायाः कार्यतावच्छेदक २५
प्रत्यासत्तित्वसंभवात्। न च तत्तद्व्याप्तित्वावच्छिन्नस्य सामान्यसामग्रीं [illegible]त्वेऽन्यत्रापि तदा

पतिसंभवेनतत्तद्व्याप्तित्वेनहेतुत्वमावश्यकमितिवाच्यं। एवमपिवह्निव्याप्यव[illegible]व्यतोभयवि व-
षयकसमूहालंबनानंतरंतथाविधसमूहालंबनात्मकप्रथमपरामर्शे [illegible] तोः स्वस्मि व२
न्घटव्याप्यवत्तांशेऽप्रामाण्यावगाहिद्वितीयपरामर्शोत्पत्तौ तदनंतरं वह्निघटोभयानुमि
तिस्तत्रव्यभिचारस्यदुर्वारत्वात्। तथाहि। [illegible] यानुमितित्वेन [illegible] प्रथमपरामर्शस्यतद्व्या
प्तिहेतुतातदावह्न्यनुमितिप्रतिवं [illegible] व्याप्यवत्ताज्ञानीयाप्रामाण्य [illegible] नाभावकुहेतुतायांव्य
भिचारः प्रथमपरामर्श [illegible] प्रयोजकतासंबंधेनानुमित्यधिकरणेप्राक्क्षणावच्छेदेनाप्रामाण्य
ग्रहाभावासत्वात्। यदि [illegible] परामर्श [illegible] यतव्याप्ति [illegible] तातदाघटव्याप्यवत्ताज्ञानीया
प्रामाण्यग्रहा [illegible] हेतुतायांव्यभिचारः तेनैवं [illegible] अव्यवहितपूर्वक्षणावच्छेदेनाप्रामाण्य
ग्रहाभावाधिक [illegible] ताविशिष्ट [illegible] ताप्रयोजकत्व [illegible] हेतुतात्। नकुत्रापिव्यभि
चारइति। अनुमित्यव्यवहितपूर्वक्षणावच्छेदेनाप्रामाण्यग्रहा [illegible] प्रथमपरामर्शोदेन

कृतासत्वेपित ...हितपूर्वक्षणावच्छेदेनाथा प्रामाण्यग्रहाभावाधिकरणतायाः असत्वात् द्वि
गु० तीयक्षणे ... प्रथमपरामर्शे प्रामाण्यग्रहोत्पत्तौ ... प्राप्तिक्षणावच्छेदेन अप्रामाण्यग्रहाभावाधिकर प०
२५ णतायाः सत्वात् व्यभिचारो दुर्वारएवेत्यतः स्वाव्यवहितपूर्वक्षण ... त्वमाधिक ... वांविशे छे
षणमिति । अथ जनकतासंबंधेनानुमितावप्रामाण्यग्रहाभावस्य हेतुत्वे प्रामाण्यग्रहाभावाधि
करणीभूत अनुमित्यजनके ... दज्ञानादावपि तादृशसंबंधेनानुमित्यापत्तिः ... ण्यग्र
त हाभावरूपकारणसत्वादिति चेत् ... मपरामर्शत्वावच्छिन्नजनकतासंबंधेनानुमितिं ... तिता
त दात्म्यप्रत्यासत्त्या ... त्वादिना हेतुत्वोपगमात् । नन्वेवमपि परामर्शस्य कारणताव पि
च्छेदकगौरवमिति वाच्यं । अ ... मण्यग्रहाभावविशिष्टपरामर्शत्वेन हेतुत्वमते भावाना प्रामाण्यग्र
... त्वादिना विशेष्यविशेषणभावविनिगमनाविरहेण अनंतकारणत्वप्रसंगात् हा
तदपेक्षया लाघवस्यानपायात् । वस्तुतस्तु तादात्म्यसंबंधेन परामर्शस्यानुमितिहेतुत्व २५
... त्वेन संबंधांतरेणापीति न परामर्शस्य कारणतावच्छेदकत्वम् । नन्वसंबंधांतरेण परामर्श
तु

नै

न शस्यजनकतांश[illegible]नेजनकतासंबंधेनानुमितिंप्रतितादात्म्यसंबंधेनपरामर्शस्य हेतुत्वेनसंग

वतिस्वस्यस्वनिरूपितजनकतायाःकार्यतावछेदकसंबंधतायांआत्माश्रयप्रसंगात्स्वाभिन्नज

नकतायांस्वाप्रसिद्धेरितिवाच्यं।विशेषणज्ञानमुद्रयापरामर्शस्यानुमितिहेतुत्वात्।तादृश लस

ता हेतुतायाएवधूमादिपरामर्शेइतिहेतु[illegible]तादात्म्यसंबंधावछिन्नपरामर्शनिष्ठजनकतासं

बंधेननिरूपितजन्यतावछेदकप्रत्यासत्तित्वोपगमात्।अप्रामाण्यग्र[illegible]व्यतावछेदक

च त्वोपगमात्।अ[illegible]जनकतासंबंधेनानुमितिंप्रति[illegible]प्रामाण्यग्रहाभावेहेतुत्वेऽप्रामाण्यग्र

हाभाववाधस्तत्वेऽसिद्ध्यभावाद[illegible]समवायसंबंधेनात्मान्यनुमित्यापत्तिर्दुर्वारैवेतिचेन्न

तदितरसंबंधेनकार्यतावछेदकसामान्याधिकरण्येन[illegible]एतत्संबंधेनका

र्यतावछेदकसामान्याभावात्तत्संबंधेनकार्यतां[illegible]संबंधेनानुमित्युत्पादक[illegible]

गु० मर्शोत्पन्यकालीनसिध्यभावादिघटितसामग्रीबलात्समवायसंबंधेनानुमित्यापत्यसंभवादिति। अत्रे ५०
दं चिंत्यते। जनकतासंबंधेनानुमितिप्र[illegible]दीनां हेतुत्वे पुरु[illegible]तरीयव्याप्यप्रामाण्यग्र
२९ हानास्कंदितपरामर्शदशायां अप्रा[illegible]ण्यग्रहानास्कंदितपरामर्शान्यव्याप्यत्वज्ञानसिध्य[illegible]दिघटि
त[illegible]बलात्समवायेनानुमि[illegible]पातेः। जन[illegible]धेनानुमि[illegible]पादकसामग्र्याः [illegible]रुषांतर एव त
दानींसत्वात्तत्पुरुषीयपरामर्शवृत्तिजनकतासंबंधेनानु[illegible]मितिं प्रति[illegible]त्म्यसंबंधेन तत्पुरुषीयप
तत्पुरुषीया० रा[illegible]संबंधेनानुमितिं प्रति तादात्म्यसंबंधेन त[illegible]दा[illegible]त्वं वाच्यं। एवं च सिध्य
भाववत्तदात्मादिघटितायाः [illegible]धेनानुमित्युत्पादकसामग्र्याः [illegible]मर्शवृत्तिजन
कतासंबंधेनानु[illegible]त्पादकसामग्रीसहितायाएव समवायेन फलोपधायकत्वमित्युपगम्यताम्
ग्रापत्ते[illegible]सभवात्। पुरुषभेदेन परामर्शहेतुता[illegible]नातद्व्यक्तित्वेन हेतुताकल्प २७
नाधिक्यं चेत्यप्रामाण्य[illegible]त्वेन मेव साधीयः। आलोकादिलिंग

मिति। अव्यव[illegible]तो[illegible]वहितत्वेसत्युत्तरत्वं[illegible]परामर्श[illegible]कनि १०
गु० खिलानु[illegible]व्यभिचारवारणायविशेष्य[illegible]ध्वंसाधिकरणत्वपरामर्शाद्वितीयक्षणोत्पन्ना
२८ नुमित्यसं[illegible]तो। किंतुस्वाधिकरणध्वंसवत्वं निखिल[illegible]परामर्श[illegible]तादृशानु
स्व [illegible]लानुमितौ व्यभिचार[illegible]तत्सनिवेशा[illegible]ध्वंसानधिकरणसमवायादुत्तरत्वं[illegible]न। शा
शाधिकरणसमवायध्वंसानधिकरणत्वमिति यावत्। नतुस्वाधिकरणसमय[illegible]समयादुत्तरत्वंतर्[illegible] त
तीय[illegible]तृतीयक्षणोत्पन्ना[illegible]मित्यसंग[illegible]पत्तेः। नापिस्वाधिकरणसम[illegible]यो[illegible]
स[illegible]त्तरत्वं[illegible]क्षणोत्पन्नानुमित्यसंग्रहापत्तेः।
समयांतरमंतरा[illegible]साधारण्ये द्वितीय[illegible]क्षणोत्पन्नान्यलिंग च
कानुमितौ व्यभिचार[illegible]अथा[illegible]धूमपरा
र्शानिरूपिताव्यवधानसत्वात्ताद्दशक्षणोत्पन्नान्या[illegible]कानुमितौ व्यभिचारो दुर्वार एवेति तत्सत्रा त २८

सानुमितौ धूमपरामर्शस्य व्यभिचारवारणाय तन्नादि पक्षपरामर्शीयपक्षहेतौ जातक्षणोत्पत्तिकत्वतादृशपक्ष
परामर्शजन्यतावच्छेदके निवेशनीयं अथ हेतुतावच्छेदकाघटितसाध्याभाववद्वृत्तित्वपक्षस्य व्याप्ति
परामर्शस्यानुमितिहेतुत्वे आलोकादिलिंगकनिखिलपरामर्शादौ नावच्छिन्नाभाववदवृत्तित्वावच्छिन्न
प्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताशालिनिर्णयत्वेनानुगमसंभवात् अव्यभिचारेण्याव्य
वहितोत्तरत्वनिवेशनादि पक्षधर्मिताके एकसंबंधावच्छिन्नसाध्याभाववद्वृत्तित्वमत्वघटना
हिनः संबंधांतरेणतत्प्रकारताशालिनिर्णयादनुमित्यापत्तिवारणाय विशेष्यहेतुतावच्छेदकसंबं
धे निवेशयसाध्याभाव
विशेष्यताशालिनिर्णयत्वेन हेतुताव्याप्त्या एवंच साध्याभाववदसंबंधेत त्वादिनिरूपणे व्याप्य
वगाहि परामर्शाद् यानुमितौ साध्याभाववदसंयुक्तत्वादिरूपव्याप्त्यवगाहि परामर्शस्य व्याप्ति
चारवारणाय परामर्शाव्यवहितोत्तरत्वताद्दशपरामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ विषयं निवेशनीयं
४ वदसंयुक्तत्वावच्छिन्नसंयोगसंबंधावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्न ४

मर्शाव्यवहितत्वे सति तत्तद्धूमपरामर्शोत्तरोत्पत्तिकत्वं [illegible] दुत्पत्तिकत्वनिवेशे वा ननुगमोऽनंतकार्यका
र्यकारणभावप्रसंगश्चेति चेन्न । स्वाव्यवहितत्वे सति स्वोत्तरोत्पत्तिकत्वसंबंधेन धूम
परामर्शविशिष्टत्वमेव धूमपरामर्शजन्यतावच्छेदकं ताद्दशानुमि[illegible]ताद्दशसंबंधेन परामर्श
विशिष्टस्वरूपेणानुमितौ धूमपरामर्शोपादानेन व्यवहितत्वस्य तादृशधूमपरामर्शोपादाने
नेतदुत्तरत्वस्य ताद्दशाधे[illegible]ऽसत्त्वेन स्वरूपेणैकव्यक्तिमुपादाय संबंधघटकदलद्वयस्योत्तरक्षणेऽस
पि त्त्वात् न स्वरूपेण तत्तद्व्यक्ति[illegible]क्षणेऽननुमापत्ति[illegible] पदेन धू[illegible]सामान्यमेव विवक्षणी
सधू यं एवं च धूमपरामर्शाव्यवहितत्व[illegible]मपरामर्शोत्त[illegible]त्तिकत्वस्यैव संबंधतया व्यक्तिद्वयना[illegible]
दलद्वयसंगमनेताद्दशसंबंधेन धूमपरामर्शवत्त्वम[illegible]मेवेति वाच्यं । अव्यवधानस्य व्य[illegible]तरोत्तरत्व त
स्य[illegible]संबंधघटकतया सामान्यरूपेणोपादानेऽपि एकव्यक्तिविर[illegible]पि तद्दलद्वयासत्त्वादेवातिप्र
संगविरहादिति । अथैवं धूमपरामर्शादिरूपस्य पदार्थप्रवेशो निरर्थः । तदनिवेशोऽपि अनुमितीयाव्य

अ० १० [illegible]देव न संबंधमध्ये [illegible]

२९ दे यन्नान्यसंबंधं [illegible] निवेश्यत एव स्वपदार्थः। स्वपदकथनं तु अन्यनिरूपितसंबंधादेर्नान्य

शा संबंधेतीति परिच्छायायैवेति। अयस्वनाधिकरणसम[illegible] ध्वंसानाधिकरणं रूपाव्यवधानेपि स्वपदार्थानिवे

ना शनेनेवाधिकरणसमयध्वंसानाधिकरणत्वं तादृशं ति पर्यवसन्नं तथा चाप्रसिद्धिः। सर्वेषामेव लक्षणानां कि

[illegible] चिन्नाश्याधिकरणसमयध्वंसवत्त्वेन तदनाधिकरणत्वाप्रसिद्धेः। एतद[illegible] राधेन स्वत्वानिवेशोपि न निस्तार[illegible]

आध धूमपरामर्शावच्छिन्नत्वस्य स्वपदार्थत्वेनादोसंसारे सर्वेषामेव [illegible]णानां [illegible] नाशाधिकरण शा

[illegible]नाशाधिकरणतायां तदनधिकरणत्वाप्रसिद्ध्या तद्[illegible] दवस्थ्यात्। तत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्न[illegible]

स्वपदार्थत्वे अननुगमप्रसंगात्। न च तत्तद्व्यक्तिनु[illegible]

नाशाधिकरणसमयनाशवत्समितियोगिक[illegible] निवेशानन[illegible]गमोनवाऽप्रसिद्धिरिति वाच्यं। एवं

सति पंचम[illegible]त्वं न तादृश[illegible] नाशाधिकरणीभूतत्वं तु यादृशलक्षणस्यान

नुमितौ व्यभिचारस[illegible] तिचेन्नैव। नाशाधिकरणसम[illegible] समयध्वंसानाधिकरणत्वमित्यस्य स्वाधि २९

तत्र

नाशत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वेन तद्व्यक्तिनाशानिष्ठत्वं तद्व्य

वा ४

कूटपासमयध्वंसात्वत्वसंबंधावच्छिन्ननाशानिष्ठप्रतियोगिताकाभावेत्वमित्यर्थः। तादृशाभावत्वेनात्र
अतो तद्व्यक्तिनाशाभावानामेवानिवेशात् अप्रसिद्धिः। तत्तद्व्यक्तिनाशाभावत्वेन निवेशाच्चानानुगमः। तद्व्यक्ते
रनिवेशेपि व्यक्त्यंतरनाशाभावस्य व्यक्त्यंतरसंबंधत्वाभावान्नातिप्रसंगः। न च तत्तद्व्यक्तिनाशस्येव [illegible]किता
वच्छिन्नाभावादिकमादायातिप्रसंगवारणाय तत्तद्व्यक्ति[illegible]त्वावच्छिन्नाभावत्वेन तादृशाभावे
निवेशनमावश्यकमिति अननुगमतादवस्थ्यं दुर्वार[illegible]इति वाच्यं। किंचिद्धर्मावच्छि[illegible]ताकान्यत्वे
न नाशानिष्ठप्रतियोगिताया विशेषणीयतया उभयत्वाद्यवच्छिन्नप्र[illegible]योगितायाः [illegible]प्रसंगवात्। उभ
तो यत्वादिकं निविशेषविषयात्मकस्य तादृशविषयत्वादिनैव प्रतियो[illegible]यातादृशप्रतियोगि
तानां किंचिद्धर्मावच्छिन्नावच्छे[illegible]त्वविरहात्। तादृशीनेष्टुंशिनि तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगितेव
न्य तद्व्यक्तित्वा[illegible]पतएवावच्छेदकत्वात् एवमन्यत्रापि तद्विलावच्छि[illegible]बोध्यं। धूमादिपरामर्शसम
[illegible]विन्न तत्पूर्वावस्थापि स्थूलकालोपाधीनां उपदर्शिताव्यवहितोत्तरत्वाक्रांततया तदुत्पन्नधूमपरा
मर्शप्राक्कालीनान्यलिंगकानुमितौ व्यभिचारवारणाय क्षणेति। अथ क्षणत्वस्वजन्यविभागप्रागभाव

छा ४

छिन्नेलेतानि

ये २

गु० पु० वछिन्नकर्मत्वं स्वैस्यपूर्ववर्तियावत्पदार्थविशिष्टत्वं वा। तत्रस्वपदं तत्तव्यक्तिपरं। कर्मत्वसामान्यस्य [illegible] पदार्थत्वे आद्ये
न्यकर्मजन्यविभागप्रागभावविशिष्टस्यकर्मणः क्षणचतुष्टयस्थायि [illegible] तया धूमपरामर्शप्राक्कालीनान्यलिंगका
३० नुमितोव्याभिचारप्रसंगात्। प्रत्येकमात्र [illegible] पूर्तयाविधेयावृत्त्साधांत [illegible] नितयाता
इत्यापत्त्तस्य [illegible] एवं चाननुगमस्तावेव [illegible]। स्वभिन्नप्रतियोगिजनकत्वसंबंधेन विभागप्रागभा
वविशिष्ट [illegible] क्षणत्वे। स्वपदं प्रत्येक [illegible] स्वप [illegible] स्य संबंधमध्ये निवेशः। अन्यप्रतियोगि
जनकत्वस्यान्यसंबंधत्वाभावादन्यदा यत्क [illegible] जन्यावस [illegible] प्रागभावमादाय न दोषः। [illegible] स्व [illegible] प्रति वा
योगित्वसंबंधेनवा [illegible] गिताकनाशाभावविशिष्ट [illegible] क्षणत्वे [illegible] आद्यक्ष
तीयक्षणानि [illegible] नाशाभा [illegible] स्व [illegible] रति [illegible] तीयक्षणे [illegible] णावच्छेद
येकस्य निष्ठिनाशात्। ताहृशपदार्थस्याद्यक्षणावछेदेन स्वध्व [illegible] तयास्वप्रतियोगि [illegible] संबंधेन [illegible]
शाविशिष्यस्यादितीयक्षणे [illegible] सत्वात्। नचाद्वितीयक्षणे [illegible] नाशस्य सत्वेपि संबंधघटक
प्रतियोगिनोऽभावात् इति संबंधेन नाशाभावत्वमक्षतमेवेति वाच्यं। प्रति [illegible] न उपलक्षण वि ३०

टि कर्मत्वं [illegible] धारणं ताहृशसंबंधावच्छिन्न [illegible] गिता

कनाशाभाववैशिष्ट्यं वा

संबंधघटकत्वात्तत्सत्वेपि सतिविरहात् । अथैवमपिपरामर्शपूर्वकालोत्पन्नतत्समसमयविनष्ट
कर्मोत्पन्नपरामर्शप्राक्कालीनानुमितौव्यभिचारोदुर्वारस्त्वात् [redacted] स्याव्यवहितोत्तरत्वं तादृशप्रा यागि
गभावविशिष्टनाशाभावविशिष्टयाकर्मतदुत्पत्तिकत्वमेवस्याव्यवहितोत्तरक्षणोत्पत्तिकत्वमित्यस्यार्थः
तच्चतादृशानुमितावक्षतमेवतदुत्पत्त्यधिकरणीभूतोपदर्शितकर्मणस्तत्परामर्शाव्यवहितोत्तरत्वात् ॥
आद्यक्षणावच्छेदेनतादृशप्रागभाववैशिष्ट्याद्वितीयेनतादृशप्रागभावादिवैशिष्ट्यावच्छेदेनस्वाधि
करणसमयध्वंसवत्त्वरूपस्यस्योत्तरत्वस्यनिर्वचनीयतयोपदर्शितकर्मण्युपरामर्शपूर्वनेतादृशप्रा
गभावादिवैशिष्ट्यस...नतदवच्छेदेनतादृशपरामर्शाधिकरणसमयध्वंसाधिकरणत्वेनास्त्येवेत्युक्तदोषा
तानवकाशपरामर्शानन्तरंजायमानस्यैवकर्मणस्तादृशप्रागभावादिवैशिष्ट्यावच्छेदेनतत्परामर्शाधिक
टी०३ रणसमयध्वंसवत्त्वात् । तस्यतत्परामर्शानधिकरणत्वेतीयक्षणध्वंसाधिकरणत्वेनाव्यवहितत्वाभावा
त् । तादृशप्रागभावादिवैशिष्ट्यावच्छेदेनतत्परामर्शाधिकरणध्वंसवतोऽव्यवहितत्वाश्रयकर्मणस्त्वा
सिद्धिरितिवाच्यं । स्वनाश्याधिकरणसमयध्वंसानधिकरणत्वमित्यस्यस्वनाश्याधिकरणसमयध्वंस

गु०प० पत्तसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकस्वनाशाभावविशिष्टत्वेनैव यापरामर्शोत्तरोत्पन्नस्यकर्मणःपरामर्शचतुर्थक्ष
णावच्छेदेनतत्परामर्शनाशेऽप्युपदर्शितसंबंधस्यसत्त्वाद्द्वितीयतृतीयक्षणावच्छेदेनतादृशनाशाभावविशिष्ट्य
३९ स्याक्षतत्वेनानुपपत्त्यभावात् [illegible] परामर्शादिचतुर्थक्षणोत्पन्नान्यलिंगकानुमितौव्यभिचारोदुर्वारःतत्ता
दृशानुमितेरपिपरामर्शाद्वितीयतृतीयक्षणोत्पन्नस्यकर्मणस्तादृशप्रागभावादिविशिष्ट्यावच्छेदेनपराम
र्शाधिकरणसमयध्वंसवत्त्वात्तादृशकर्मणश्चतत्परामर्शाद्वितीयतृतीयक्षणावच्छेदेनोपदर्शितसंबंधा
वच्छिन्नप्रतियोगिताकनाशाभावविशिष्टत्वादितिवाच्यं।स्वनाशाभावविशिष्टत्वावच्छेदेनतादृशप्रागभावा
न दिविशिष्टत्वावच्छेदेनचानुसंतिकत्वनिवेशेनतादृशपरामर्शोत्तरक्षणावच्छेदेनतथाविधकर्मोत्पन्नानुमि
तौव्यभिचाराभावात्।वह्निव्याप्यधूमवान्वह्निव्याप्यधूमांश्चपर्वतइत्याकारकसमूहालंबनात्मकत्तल्लिंग
कानुमितौधूमपरामर्शाव्यवहितोत्तरक्षणवृत्तित्वान्यव्यभिचारवारणायोत्पत्तिपर्यंतनिवेशात्।नचस्वाधि
वस करणसमयप्रागभाववैशिष्ट्येकालिकविशेषणतासंबंधेनतादृशप्रागभावत्वनिवेशेनैवतादृशानुमितौ ३९
व्यभिचारवारणसंभवात्तादृशानुमितेःकालिकविशेषणतयास्वात्मकधूमपरामर्शाव्यवहितोत्तर

सम्भवतित्वेपिताद्दशक्षणस्यतदधिकरणसमयप्रागभाववत्वाभावेनस्वाधिकरणसमयप्रागभाववत्वविशिष्ट
कार्यक्षणत्वोपपत्तेर्यातद्दशतोरितिवाच्यं। एवमप्यपेक्षाभिन्नकताद्दशसमूहालंबनानुमितौव्यभिचारस्यदु
र्वारत्वात् तृतीयक्षणस्यापितदधिकरणतयास्वाधिकरणसमयप्रागभाववत्वसंबंधेनस्तस्यैवद्वितीयक्षण
वृत्तेः [illegible] ताद्दशक्षणोत्पत्तिकत्वस्वाधिकरणसमयध्वंसवत्वसामानाधिकरण्याधिकरणसमयध्वंसानधिक
रणताद्दशक्षणस्वाधिकरणसमयध्वंसानधिकरणवृत्तित्वं। तत्रस्वंयद्यनुमितिसामान्यंतदासर्वेषामेव
क्षणानांपूर्वपूर्वानुमित्यधिकरणतयाताद्दशध्वंसानधिकरणक्षणाप्रसिद्धिरितितन्नव्याप्तिरेवस्वपदस्यै
वाच्यस्तथाचाननुगमः। तच्चैतत्स्वाधिकरणसमयध्वंसवत्वसंबंधावच्छिन्नस्वनिष्ठप्रतियोगिताकाभा
ववत्वावच्छिन्नकालिकविशेषणतासंबंधेनतद्दशतिलमेवतदुत्पत्तिकत्वं। द्वितीयादिक्षणेताद्दशसंबंधे
नस्वाभाववत्त्वाभावादतिप्रसंगः। वस्तुतस्तु। स्वाव्यवहितोत्तरक्षणोत्पत्तिकत्वं। संबंधा [illegible]
चैवानेनाननुगमः स्यादपिलनुमितिनिष्ठाव्यवहितोत्तरत्वमेवसंबंधः तत्र [illegible] जन्यत्वपूर्ववृत्तिस्वरूप
प्रागभावप्रतियोगित्वसंबंधावच्छिन्नावच्छिन्ननिष्ठप्रतियोगिताकाभाववद्वाध्यं उत्तरत्वस्ववृत्तिप्रागभा
वस्यवृत्तित्वंचकालिकसंबंधेन। एवमप्यनुमित्यादिपूर्वोत्पन्न [illegible] स्पत्तिकाचानुमितिर्न [illegible]
प्रतियोगित्व॰

गु॰ भावप्रतियोगिनी तदनुमितिप्रागभावस्य तत्परामर्शसमानकालीनतया तद्दशानिलादिति। अथ यत्र धूमपराम

३२ र्शोत्तरद्वितीयक्षणे धूमज्ञानाप्रामाण्यावगाह्यालोकपरामर्शः तदुत्तर[illegible]तदनु तादृशानुमितौ अप्रामाण्यग्रहाभाव मिति

विशिष्टपरामर्शोस्य सत्त्वेन प्राग[illegible]व्याप्ति[illegible]न्नचाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टधूमपरामर्शाव्यवहितोत्तरत्वस्य

कार्यतावच्छेदकताघटकसंबंधत्वोपगमाज्जलनुमि[illegible]व्यभिचार इति वाच्यं। तादृशपरामर्शो[illegible]त्तरक्षणावच्छेदेनाप्रामा

ण्यग्रहाभावविशिष्टयानतत व्यवहितोत्तरत्वस्य च तत्र [illegible]तादृशतावच्छेदकत्वेन व्यभि[illegible]नवा

व्यवहितोत्तरत्वसंबंधेनाप्रामाण्यग्रहविशिष्टान्यत्वस्य कार्यतावच्छेदकत्वे[illegible]तत्र व्यभिचार इति वा

च्यं तथा सति प्र[illegible]परामर्शादि[illegible]च्छेदकाप्रामाण्य[illegible]नंतरोत्पन्नधूमपरामर्शोत्तरजन्या

नुमितेरसंग्रहापत्तेस्सत्वात्। [illegible]व्यवहितो[illegible]त्वसंबंधेनाव्यवहितोत्तरत्वसंबंधेनैव वा अप्रामाण्य

ग्रहाभावविशिष्टपरामर्शाधिकरण[illegible]दोषस्त्वमेव वाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टपरामर्शजन्यताव

च्छेदकं। अव्यवहितोत्तरत्वं च द्वितीयक्षणमात्रसाधारणं। स्वध्वंसोत्पत्त्यधिकरणत्वमनुमितौ द्वितीयक्षणो ३२

त्पन्नानुमितिसाधारणं। स्वविशिष्टप्रागभावप्रतियोगित्वसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकस्वाभाववत्त्वस

ति[illegible]प्रागभावप्रतियोगित्वमेवाविनश्यदवस्थ[illegible]परामर्शजन्यानुमितौ च परामर्शाधिकरणद्वि

धिकरण

तीयक्षणे वैशिष्ट्यं तादृशासंबंधेन वर्तत इति न तदसंग्रहः । उक्तस्थले चाप्रामाण्यग्रहाभावविशि[illegible]ताधिकरणमु
त्पत्तिक्षण एव द्वितीयक्षणे विशि[illegible]पिता[illegible]णाधिकरणत्व[illegible] । न द्रव्यवृत्तितान्तरस्वचनं तृतीयक्षणात्म[illegible]
नुमितेः तादृशानुमितेर्ध्वस्य [illegible] भावप्रतियोगित्वस्य [illegible] घावच्छिन्नप्रतियोगि[illegible] तत्क्षणनाशात् [illegible]
विरहादिति न व्यभिचारः । अथ विशिष्टनिरूपिताविलक्षणानुयोगिता[illegible]निरूपितविल[illegible]णाधिकरण
ताविनष्टे[illegible]ध्याधिकरणतायाः ख्या [illegible] विशेष्यस्य विशेष्यानतिरेकि
त्वादिति चेन्न । [illegible] भावरूपविशेषणावच्छिन्ननिरूपकताकाधि[illegible] । तेन[illegible] वैशिष्ट्य
विशेष्यताधिकरणतानिरूपक[illegible]नता दृशा विशेषणावच्छिन्न अतो नोक्त [illegible]
क्षणावच्छिन्नक्रियाय[illegible]तासंबंधेन संयोगविशिष्ट एकमेव स्वप्रति[illegible]योगिमत्वसंबंधावच्छिन्नप्रतियो
गिता[illegible]विशिष्ट एकमेव[illegible]वच्छिन्नपदार्थस्थितितादृशाभावाभाववैशिष्ट्यवानल[illegible]
क्षणावच्छिन्नक्रियावत्ति[illegible]क्षणत्व । तथा सति धूमपरामर्शादिचतुर्थादिक्षणोत्पन्नान्यलिंगकानुमि
तौ व्यभिचारस्य दुर्वारत्वात्तादृशानुमितावपि धूमपरामर्शासति काधि[illegible]णावच्छिन्नकर्मत्वनिरूपिताधिकरण

गु०प० क्षणानिरूपितनिरूक्ताव्यवहितोत्तरत्वसत्वात् दोषमन्यत्पूर्वद्धिशावसेयमिति। अथवा स्वाव्यवहितपूर्वक्षणाव
छेदेन प्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टस्य परामर्शत्वविशिष्टसमवाय एव कार्यतावछेदकः संबंधः कार्यताव
३३ छेदकं तु अनुमितित्वमेव। उपदर्शितस्थले चनैतादृशसंबंधेन [illegible] दाऽव्यवहितपूर्वक्षणे प्रा
माण्यग्रहोत्पत्त्यात स्वछेदे [illegible] ग्रहाभावविशिष्टस्य [illegible] स्य भावादिति न [illegible] भिचारः॥
स्वाव्यवहितपूर्वत्वं च स्वाधिकरण [illegible] भाववत्व [illegible] यावछिन्न [illegible] स्यप्रागभावाभावत्वे
सति स्वप्रागभावाभाववत्वं। क्षणत्वं च पूर्वं निरुक्तमेव। केचित्तु स्वघटितत्वे सति स्वप्रागभावप्र
तियोगित्वमेव स्वाव्यवहितोत्तरत्वं अनुमितिनिष्ठपरामर्शस्य संबंधः। पु [illegible] सति क्षणोत्पत्तिकाद्विती
य [illegible] सतिका [illegible] कालिकसंबंधेन परामर्शस्य [illegible] द्वितीयक्षणोत्पन्नानुमितौ च कालिक
संबंधेन तु भयविध [illegible] सत्वात् तृतीयक्षणोत्पन्नानुमितौ च तेन संबंधेन द्वितीयक्षणोत्पन्नस्य तिमत्व
मित्युभयसंगतिः। एवमपेक्षाबुद्ध्यात्मकपरामर्शचतुर्थक्षणोत्पन्नानुमितेः तृतीयक्षणोत्पन्नस्य तिमा ३३
दायसंबंधः परामर्शेन [illegible] नंतरोत्पन्नान्यलिंगकानुमितेः [illegible] मत्संकृतेः द्विक्षणमात्रावर

स्थायित्वात्। परामर्शरतिस्तेः तन्नाशोत्तरमसत्त्वात्। अ[illegible]परामर्शजन्यानुमितिव्याप्यवृत्ति[illegible]कानु
मितिस्तद्वारणाय स्वरतिप्रागभावप्रतियोगित्वसंनिवेशः। न च स्वरतिक्षतिमत्त्वस्य रतिज्ञानादेनतिवेशानिवेशपतते
स्त्रविनिगमनाविरह इति वाच्यं। अपेक्षाबुद्ध्यात्मक[illegible]रस्थत्वक्षणस्थायितया परामर्शा हेतोः[illegible]क्षणोत्पन्ना
पेक्षाबुद्धिमादाय चतुर्थक्षणोत्पन्नानुमितिसाधारण्य[illegible]नियमो न संभवात्। न चैवं सुखादिनिवेशाम
शयविनिगमनाविरह इति वाच्यं। सुखादिनिवेशे यादृशपरामर्शकाले कस्यचिदपि सुख[illegible]
राजन्यानुमितेरसं[illegible]। नहि सर्वदा सुख[illegible]न भाति। न च तत्र तिनिवेशोऽप्यतद्दोषसत्त्वदवस्थ इति
वाच्यं। अतताजीवनयोनिक्षतेरेव[illegible]दस्थापि[illegible]। न चैवं तत्काले यत्र दृष्टपरामर्शो
त्तरं तदप्रामाण्यावगाहि[illegible]दुत्तरानुमितेः। अप्रामाण्य[illegible]ग्रहाभावविशिष्ट[illegible]स्य व्य
भिचारो दुर्वार एवेति वाच्यं। अप्रामाण्यग्रहाभावविशेषत्वादिनैव स्वरतित्वस्य क्षतोनिवेशनीयतया तादृ
स्थलेऽप्यपरामर्शक्षणस्वरतिक्षतेरेवाप्रामाण्यग्रहाभावविशिष्टत्वावच्छेदेन स्वमपरामर्शरतित्वात्त
[illegible]पन्नानुमितौ तादृशस्वरतिमत्ताभावेन व्यभिचारानवकाशात्। विशिष्टवैशिष्ट्यावच्छिन्नानिरू
पितायां मुख्यविशेष्यतानिरूपितत्वं तिविलक्षणायां स्वरतौ मानाभावस्तु नाशंकनीयः। तादृशाविलक्षणा

मु॰ पृ॰ ध्येयत्वानुपगमे ध्वंसप्रागभावयोः प्रतियोग्यधिकरणक्षणवृत्तित्वव्यवहारप्रसंगात् । प्रतियोग्यधिकरणीभूतविभा

३४ गस्य [illegible] [illegible] वच्छेदेन तयो [illegible] पत्तौ पगमे च विभागप्रागभा

वादिवाधिप्यावच्छेदेन प्रतियोग्यधिकरणीभूत [illegible] वच्छेदेन ध्वंसप्रागभावयोर्नीतिप्रसंगरतिदिक् ।

अथाव्यवहितोत्तरत्वस्य कार्यतावच्छेदक [illegible] रूपांतरे धूमपरामर्शा [illegible] त्तरजायमानान्य

लिंगकानुमितौ व्यभि [illegible] द्वारत्वकं । पूर्वावच्छिहितपूर्वत्व पावच्छेदेन कार्याधि [illegible] सत्वात् । धू

मपरा [illegible] सामानाधिकरण्यस्य [illegible] व्यापिनानुस्मारः । निखिलानुमितीनामेव

कालांतरीयधूमपराम [illegible] धिकरणत्वात् । स्वसमानाधिकरणधूमादिपरामर्शाव्यवहितोत्तरत्वनि

वेशे [illegible] य । अननुगम इति चेन्न । सामानाधिनाधिकरण्यधू [illegible] परामर्शाव्यवहितो

त्तरत्वमेव सम्बन्धेन धूमादिपरामर्शाव्यवहितोत्तरस्वेव धूमादिपरामर्शजन्यता [illegible] पे यत्तु पुरुषांत

रीयधूमपरामर्शाव्यवहितोत्तरोत्पन्नायामि [illegible] षीयधू [illegible] यसंबंधेनावि

च्छिन्नमप [illegible] रमत [illegible] तिनव्यभिचार इति संक्षेपः । अन्ये तु [illegible] लिंगकानुमिति [illegible] नावि 3६

त्रोपरेव धूमपरामर्शजन्यतावच्छेदकतयास्वीक्रियते । उ [illegible] पालिंगकानुमिति [illegible] लिंगक

परामर्शजन्यतावच्छेदकमुपेयते न तु प्रत्येकपरामर्शजन्यतावच्छेद[illegible]नाजातेर् इति । धूमपरामर्शज
न्यतावच्छेदकआलोकपरामर्शजन्यतावच्छेदकजात्योः संकरः । न चोभयपरामर्शजन्यतावच्छेदकवैजात्या
वच्छिन्नोत्पत्तिकाले प्रत्येकपरामर्शजन्यतावच्छेदकावच्छिन्नोत्पत्तिस्तदवच्छिन्नोत्पादकसामग्र्या व्यापकत्वा
दिति वाच्यं । तन्मात्रलिंगकानुमितिप्र[illegible]लिंगकपरामर्शस्य[illegible] व्यभिचारात्[illegible]रुक्तः । तद
सत्त्वे वैजात्य[illegible]व्यापारादिति । यत्तु अन्यलिंगकानुमि[illegible]तौ विधेयताविशेष एव धूमादिपरा
मर्शजन्यतावच्छेदकमुपेयते उभयादिलिंगकानुमितौ [illegible] विधेयतापेयते तत्र संकरस्यादि[illegible]ति ।
तन्न । धूमालोकादिलिंगकानुमितौ परस्परव्यावृत्तानां विल[illegible]विधेयतानामुपलम्भबाधेन कल्पयितु
[illegible]भावात् । कार्यतावच्छे[illegible]विलक्षणविधेयता[illegible]रेऽपसिद्धान्तात् । करणतावच्छे[illegible]कतयानि
खिलपरामर्शोपविलक्षणविधेयतासिद्धिप्रसंगाच्च । तस्मात्[illegible] साधीयान् । अ
न्यथा हि तात्तल्लिं[illegible]नुमितिवि[illegible]साध्या[illegible]नि[illegible]कार्यतावच्छेदक[illegible]टीनि
तेप्रयोजन[illegible]त् । न च विषयता[illegible]निवेशे वन्हिव्याप्यधूमवान् पर्वत इत्येतादृशपरामर्शकाले पूर्वा
वन्ह्यभाववानित्येतादृशबाधकालेप्यनुमित्यापत्तिः । तादृशपरामर्शविशेष्यत्वस्य तथाविधबाधाभाव

जन्यतावच्छेदकेन समं व्यापकताविरहेण तादृशपरामर्शेन फलजनने तादृशबाधाभावस्य सामान्यसामग्री
त्वाभावेन विशेषसामग्रीत्वासावेनन्वसहकारित्वासंभवादिति वाच्यं। सामान्यविशेषाभावविरहेपिस
हकारितायाः प्रागेव व्यवस्थापितत्वात्। नन्वविषयतायाः परामर्शजन्यतावच्छेदकेऽनिवेशे वह्नि[illegible]
प्यवत्तापरामर्शाद्वन्यनुमितिरेव [illegible] तु पर्वतानुमितिरित्यत्र विनिगमकाभावइति वाच्यं। वह्निव्या
प्यवत्तानिर्णयजन्यतावच्छेदके वह्निविषयतायाश्चानिवेशेऽपि तादृशतत्सामग्र्याः वह्निविधेयताकानु
मितित्वावच्छिन्नं प्रत्यव्याप्यत्वेपि पर्वतादृशसामग्रीतो वह्निसाध्यकावच्छिन्नविषयताशाल्यनुमिति
रेवोत्पद्यते। न च तद्धर्मावच्छिन्नकार्यतानिरूपितकारणतावच्छेदकाक्रान्तच्छिन्नघटितायाएव सामग्र्या
तद्धर्मावच्छिन्नोत्पादनियामकत्वाद्वह्न्यादिव्याप्यवत्तापरामर्शजन्यतावच्छेदके वह्न्यादिविषयकत्वा
निवेशे कथं तदवच्छिन्नोत्पादनियामकत्वमिति वाच्यं। परामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ वह्न्या॥ वि
षयकत्वानिवेशेऽपि तादृशसामग्र्याघटकासिद्ध्यभावजन्यतावच्छेदकतायां निवेशेन तादृशसामग्र्याः ३५
वह्न्यादिविषयकत्वावच्छिन्नोत्पादनियामकत्वसंभवात्। अथासिद्ध्यभावजन्यतावच्छेदककोटौ
सिद्ध्युत्तरत्वनिवेशस्यव्यवस्थापनात् तयोर् [illegible] भावेन तत्रापि विषयविशेषानिवेशस्याना

व[illegible]कतया एतद्धनुरोधेनात्रेण तन्निवेशेपरामर्शजन्यतावच्छेदके एतन्नि[illegible]नात् मुचितं ननु सिध्यभावजन्य
तावच्छेदके परामर्शजन्यतावच्छेदकापेक्षया नानाविधेच्छाविरहकूटघटितस्य सिध्यभावजन्यतावच्छे
दकस्य गुरुत्वात् । न च लिंग[illegible]न परामर्शजनकताव[illegible]ल्यादनंतकार्यकारणभावविषयतानिवेशा
पेक्षया सिध्यभावजन्यतावच्छेदके एतन्निवेशान मुचितमिति वाच्यं । तत्तल्लिंगकेच्छानां पृथगुप[illegible]क
त्वानुरोधेन सिध्यभावस्यापि लिंगभेदेन हेतुतावच्छेदकस्यावश्यकत्वादिति चेन्न । एवं सति वन्ह्यादि
विषयकानुमितित्वावच्छिन्नं प्रति सामान्यतो ज्ञानत्वेनात्मत्वेन वा अतिरिक्तमेकैककारणत्वं कल्प्यते ॥
लिंगभेदेनानंतपरामर्शनिष्ठजनकतानिरूपितजन्यतावच्छेदकविषयतानिवेशापेक्षया एतत्कल्पन
लाघवात् । एवं च कतादृशकारणतावच्छेदकावि[illegible]जस्याप्युपदर्शितसा[illegible]धीयाघटकतया तादृशसि
ष्याः वन्ह्यादिविषयकानुमित्यनुमितित्वावच्छिन्नं [illegible]तिजनकत्वसंभवात् इति । अव्यवहितोत्तरत्वेन निवेशि
त्व ते व्यानुमितौ निवेशानभावश्यकत्वेवा[illegible] या परा[illegible]र्शव्यवहितोत्तरक्षणोत्पन्नसंयोगादेरि
रपि स्वाव्यवहितोत्तर[illegible]तिकस्यत[illegible]नाधिकरणत्वा[illegible]यसंबंधेन परामर्शापि दि[illegible] स्वरूपपरा[illegible]

गु०प जन्यतावछेदकाक्रांततया॰ उद्देरापितदुत्पत्यधिकरणतयातत्रपरामर्शाभावेनव्यभिचारप्रसंगात्।य
॰॰॰वछेदकाभि॰ शधिकरणे॰ रणाभावरव्यभिचारःनतुकार्यतावछेदकामलक्षिताधि
३६ करणेरतदसत्वव्यभिचारःएवंविशेषणीभूत॰ रामर्शानधिकरण॰ दादौकार्यतावछेदकीभूत
विशिष्टाभि॰ व्यताया॰ ॰व्यभिचार इतिविभाव्यतेनतदाऽनुमिति॰ नावि॰ वयत॰ ।यत्तु
व॰ व्याप्यधूमवत्ताज्ञानंघटादि॰ व्यक्ता॰ ॰मानेरदृष्टानेप्रमाभाववतिप्रमप्रकारकमित्यप्रामाण्यज्ञानेव
तदनंतरंघटानुमितिस्तत्रवन्ह्यनुमितिवारणायाप्रामाण्यज्ञानाभावोवन्ह्यनुमितिजनकतावछेदकेऽप
नयेनिवेशनीयःएवंचतादृशाप्रामाण्य॰ न्यभावघटितकारणतावछेदकावछिन्नस्यतादृशघटानु
मितौव्यभिचारवारणायकार्यतावछेदकेविषयविशेषोऽवश्यंनिवेशनीयः।अन्यथाकार्यतावछेदक
कोटिनिविष्टपरामर्शेतदप्रामाण्यग्रहव्यतिरेकाभावस्यानिवेशनीयतयागौरवप्रसंगात्।एवमप्रामाण्य
ज्ञानास्कंदितवन्हिव्याप्यवत्ताज्ञानकालेवन्ह्यादिविषयकसा॰ बोधादौव्यभिचारणायानुमितित्वनिवे
शनमावश्यकं।अन्यथाकार्यतावछेदकप्रावेश्यपरामर्शेति॰ [redacted] हाभावस्यानिवेशनीयतया ३५
गौरवादितितदसत्।अप्रामाण्यज्ञानानामनुगतरूपेणाभावनिवेशा॰ ॰वस्यापितत्त्वात्।विषया

यन्निवेशेऽपि कार्यतावच्छेदकप्रविष्टपरामर्शेऽपि दर्शिताप्रामाण्यग्रहाभावनिवेशेऽधिकं [illegible] इति
ह्येपः । वह्निव्याप्यधूमवान्पर्वत इत्याकारकस्य पक्षविशेष्यकपरामर्शस्येव वह्निव्याप्यधूमः पर्वत इत्याकारक
व्याप्यविशेष्यकपरामर्शस्यापि अनुमित्युत्पादकतया तादृशपरामर्शस्य स्वीयतादृशविशिष्टानुमितित्वावच्छि
न्नं प्रति पृथक्कारणत्वं कल्पनीयं । वैशिष्ट्यानिवेशाद्व पक्षविशेष्यकपरामर्शजन्यानुमितौ [illegible]
केचित्तु । पर्वतो वह्निव्याप्यधूमवैशिष्ट्यावगाहिनिष्ठविषयत्वरूपानुगतरूपेण वे[illegible]त्यते । पर्वत[illegible]
व्याप्यधूमवैशिष्ट्यावगाहित्वं च पर्वतविषयतानिरूपितवह्निव्याप्यधूमविषयताशालित्वं न तु व्याप्यविशे
ष्यकपक्षविशेष्यकोभयपरामर्शसाधारणं वा । अथोभयपरामर्शस्य एकरूपेण हेतुत्वे धूमाभाववद्
ति धूमप्रकारक[illegible]भाववति पर्वतप्रकारकमिदमित्याकारकयोर्द्वयोरप्रामाण्यज्ञानयोरभावस्यैक
त्वानिवेशाने धूमप्रकारकत्वघटिताप्रामाण्यग्रहदशायां धूमविशेष्यक[illegible]
कारकत्वघटिताप्रामाण्यग्रहदशायां पर्वतविशेष्यकपरामर्शादनुमिति[illegible] नचाप्रामाण्य
त्व ग्रहाभावस्य परामर्शनिष्ठकारणतायामवच्छेदकैक्यरूपमनुपपत्तिः । वस्तुतः अप्रामाण्यग्रहाभावस्य पृथक्
कारणतायाः स्वीकरिष्यामः इति वाच्यं । अप्रामाण्यग्रहाभावस्य हेतुत्वाभावे तत्तद्विधपरामर्शयोः पृथक्

गु० प०

३९)

कारणताकल्पनस्यावश्यकत्वात् । अन्यथा एकविधाप्रामाण्यग्रहविशिष्टान्यविधपरामर्शकाले उभयविधाप्रामाण्य
ग्रहाभाववद्धूमादिपरामर्शघटितसामग्र्याः प्रसक्तावनुमित्यनुपपत्तेः । धूमपरामर्शेन फलजनकतावच्छेदकविधाप्रामाण्य
ग्रहाभावयोः सत्त्वेप्यनुमितिरिष्यते । अनुमित्युत्पादप्रयोजिकाया अन्यविधाप्रामाण्यग्रहाभाववद्व्याप्यत्ववि
षयतानिरूपितपक्षविषयताशालिनिश्चयत्वावच्छिन्नघटितसामग्र्याः पर्वतत्वपुरस्कारेणाप्रामाण्यग्रहकालेपि सत्त्वे
नानुमित्युदयापत्तेरिति चिन्त्यः स्वीयधूमाभाववद्वृत्तिविशेष्यतानिरूपितत्वप्रकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदकीभू
तधूमप्रकारतात्वसंबंधेन धूमप्रकारकत्वघटिताप्रामाण्यग्रहस्याभावः परामर्शनिष्ठानुमितिजनकतावच्छेदकीभूतव्याप्य
विषयतायां स्वीयपर्वताभाववद्विशेष्यतानिरूपितत्वप्रकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छेदकीभूतपर्वतप्रकार
तात्वसंबंधेन पर्वतप्रकारकत्वघटिताप्रामाण्यग्रहस्याभावः तथाविधपक्षविषयतायां निवेश्यः । एवं च धूमप्र
कारकत्वघटिताप्रामाण्यग्रहदशायां नव्याप्यविशेष्यकपरामर्शादनुमित्यनुदयापत्तिः । तादृशपरामर्शी
यव्याप्यविषयतायां प्रकारतात्वाभावेन तत्संबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकतादृशाप्रामाण्यग्रहाभा
वस्याक्षतत्वात् । न च धूमरूपान्तरस्य व्याप्यप्रकारकत्वादिघटिताप्रामाण्यग्रहदशायां परामर्शान्तरविशेष्यक
तादृशाप्रामाण्यग्रहदशायां व्याप्यादिप्रकारकपरामर्शादनुमित्यनुदयप्रसंगः प्रकृतपरामर्शेपि तथा ३९

वियाप्रामाण्यग्रहस्योपदर्शितसंबंधेनसत्वादितिवाच्यं।स्वसमानाधिकरणस्वनिरूपितविशेष्यताशालिज्ञाननि
निरूपितत्वविशिष्टताद्दशप्रकारतात्वसंबंधेनैवाप्रामाण्यग्रहस्याभावनिवेशात्।स्वव्यधिकरणस्याभिन्नविशेष्य
कप्रामाण्यग्रहस्यचस्वीयप्रकारतायांताद्दशसंबंधेनाभावस्यासत्वादि।।नन्वताद्दशाप्रामाण्यग्रहसमानाधि
करणताद्दशविशेष्यीभूतपरामर्शविषयतातःप्रकृतविषयतानाम[illegible]समानाधिकरणस्वविशेष्यकज्ञा
ननिरूपितत्वावच्छिन्नव्याप्यादिप्रकारतायामपिताद्दशाप्रामाण्यग्रहस्य[illegible]संबंधे एतदितिवाच्यं।ज्ञानव्यक्ति
भेदेनविषयताभेदोपगमात्।यदि[illegible]मामाव[illegible]धूमप्रकारकाभि[illegible]प्रामाण्य[illegible]वेतापवा[illegible]व्याप्यत्व
म[illegible]परामर्शादनुमित्युत्पत्तिःप्रामाणिकीतदाव्याप्य[illegible]
धूमपक्षादिविषयतानिरूपकत्व[illegible]ताद्दशव्याप्यादिप्रकारतात्वावच्छिन्न[illegible]संबंधेन[illegible]
माण्य[illegible]भावो[illegible]नीयः[illegible]प्रकारतानिरूपितधूम।[illegible]
स्यानप्रकारतात्वेपक्ष[illegible]निरूपकत्वेऽपितुविशेष्यतात्वेनैव[illegible]निरूपकत्वएवताद्दशव्या
प्र प्यप्रकारतात्व[illegible]संबंधेनताद्दशाप्रामाण्यग्रहस्याभावःसुलभएवेत्यस्ततरस्तु।पक्षमुख्यविशेष्यकव्याप्यमुख्य
विशेष्यकपरामर्शयोरेवानुमितिजनकत्वेनतस्यप्रमाणाभावादितितत्व।अथव्याप्यविषयतानिरू[illegible]पक्ष

७९

विषयताशालिनिश्चयत्वेनैवानुमितिहेतुत्वे वह्निव्याप्यपर्वतः वह्निव्याप्यः पर्वतवानित्याकारकव्याप्य[illegible]स्यतादि
रूपिताधे[illegible]धिकर[illegible]नादनुमित्यापत्तिः। त[illegible]व्याप्यविषयतानिरूपितपक्ष
विषयताशालित्वादिरेवेन्मैवं। व्याप्यपक्षयोः कि[illegible]संबंधावगाहिज्ञानादनुमितिवा[illegible]तुतावछेदकसंबंधविष
यतानि[illegible]नम[illegible]व्याप्यविषयतानि[illegible]संयोगनिष्ठसांसर्गिकाविष[illegible]यतानिरूपितपक्षविषय
ताशालिनिश्चयत्वे[illegible]हेतुत्वं वाच्यं। व्याप्यपर्वतः व्याप्यः पर्वतानित्या[illegible]रकेण[illegible]दर्शितपरामर्शयोश्च संयोगान
छिन्नाधे[illegible]छिन्नाधिकरणत्वयोः संसर्गतया व्याप्यविषयतानिरूपिताधेयताधिकरणतीयसां
सार्गिकाविषयतानिरू[illegible]पताशालित्वमेव न तु व्याप्यावि[illegible]निरूपितसंयोगीयसांसर्गिकविषय
तानिरूपितपक्षविषयताशालित्वमतो नातिप्रसंग। अथैवं पर्वतेवह्निव्याप्यस्याकारक[illegible]याणि[illegible]योगाव
छिन्नाधे[illegible]व्याप्यविषयतानिरूपितसंयोगसंसर्गकाविषयतानिरूपितपक्ष[illegible]विषयताशा
लित्वमिति[illegible]कापत्तिः नहि संयोगावछिन्ना[illegible]विशेषणकपरामर्शसंयोगसंबंधा
वछिन्नाधिकरणतासं[illegible]कपरामर्शयोरनुगमो विधीयते किंतु संयोगसंसर्गकव्याप्यपक्षोभयविषयता
शालिपरामर्शयोः एतयोश्चोपदर्शितकारणतावछेदकाक्रांतत्वमस्त्येव। न चैवमपि संयोगावछिन्नाधे ३८

यतासंबंधेन पक्षविशेषणकपरामर्शस्य स्वातंत्र्येण हेतु[illegible]मिति वाच्यं । तादृशपरामर्शस्यानुमितिहेतुतायाः
अनभ्युपगमात् । न च संयोगसंबंधेन पक्षविशेषणकपरामर्शस्य [illegible] र्शस्य वा ऽनुमितिहेतुत्वमित्यत्र वि
निगमनाविरह इति वाच्यं । संयोगावच्छिन्नाधेयतानिष्ठसांसर्गिकविषयतां निवेश्य तादृशपरामर्शस्य हेतुतानप
ह्यसंयोगादिसांसर्गिक[illegible]विषयतां निवेश्य पक्षविशेषणकपरामर्शहेतु[illegible] एवमस्यैवाविनिगमकत्वात् । न च
संयोगसंसर्गकव्याप्य[illegible]कपरामर्शत्वापेक्षया संयोगादिसंसर्गावच्छिन्नाधेयतासंसर्गकपरामर्शत्वस्य
गुरुत्वात् संयोगावच्छिन्नाधिकरणतासंसर्गकव्याप्यव[illegible]विशेषणकपराम[illegible]त्वापेक्षया तथात्वात् संयोगावच्छिन्ना
वच्छिन्नाधिकरणतासंसर्गक[illegible]विशेषणकपरामर्शस्य संयोगावच्छिन्नाधे[illegible]तासंसर्गक[illegible]विशेषणकपराम
र्शस्य वा हेतुत्वं कल्प्यत इत्यविनिगमकत्वान्स्यात्[illegible]यतादृशपक्षविशेषणकपरामर्शस्य हेतुतासिद्धिर्नि
ष्प्रत्यूहैवेति वाच्यं । [illegible]हेतुतावच्छेदकः संबंधः संयोगः तत्र यादृसं[illegible]धिकरणतासंसर्गकव्याप्य
विशेषणकज्ञानं हेतुस्तादृशतत्संभवतीति देवन । [illegible]हेतुतावच्छेदकसंबंधानवगाहित्वात् । प
रंतु यत्र संयोगावच्छिन्नाधिक[illegible]तुतावच्छेदकः संबंधः [illegible]हेतुत्वं तत्र संयोगावच्छिन्ना
धेयतासंबंधेन पक्षविशेषणकज्ञानस्य हेतुत्वं [illegible] संयोगावच्छिन्नाधिकरणतारूपव्याप्यतावच्छेदक

गु०प० संबंधानवगाहित्वात् । अथ व्याप्तिविषयतानिरूपितसंयोगसंबंधनिष्ठसांसर्गिकविषयतानिरूपितपक्षविषय
ताशालिनि [illegible] अनुमितिहेतुत्वे यत्र संयोगावच्छिन्नाधिकरणते [illegible] हेतुतावच्छेदकसंबंधः तत्र ताद्रूप्यसंबंधे
३९ न व्याप्यारोपे [illegible] ज्ञानादप्यनुमित्यापत्तिः । एवं [illegible] समवायादिसंबंधे । हेतुता तत्र समवायादिना व्या
प्यारोपे पक्षविशेष्यक[illegible]ज्ञानादप्यनुमित्यापत्तिः । न चेष्टापत्तिः । तथा सति साध्यमन्यहेतुरिति धर्मेपि साध्यानु
मानापत्तिः । ताद्रूप्यधर्मप्रकारतानिरूपिताधिकरणतात्वसमवायादिसंसर्गकव्याप्यविशेष्यकज्ञानस्य प्रमात्वे
न विशेषदर्शिनामप्रतिसंभवतीति चेन्न । अधिकरणतासमवायसंबंधावच्छिन्नहेतुतास्थले पक्षविशेषण
कस्य ज्ञानस्यानुमितिहेतुतया तत्रानुगमस्य निष्फलत्वात् । व्याप्य[illegible]ताशालि
निश्चयत्वेनैव हेतुतोपगम[illegible]परिहारात् । उक्तानुगतरूपेण हेतुतायां तु यत्र संयोगस्तादात्म्यं वा हे
तुतावच्छेदकः संबंधस्तत्रैवेति ध्येयं । अथ यत्र संयोगो हेतुतावच्छेदकसंबंधस्तत्रापि पक्षविशेषण ३९
कपरामर्शस्य हेतुत्वमनुभवविरुद्धं । तथा सति साध्यमन्यैव रूपान्[illegible]संयोगसंबंधेन हेतुरस्तीति परा
मर्शे साध्यानुमानापत्तेरिति चेन्न । यत्र संयोगो हेतुतावच्छेदकः संबंधस्तत्र यदि [illegible] साध्यमन्य

तात्तदव्यभिचारेण व्याप्तिरेव नास्ति अतः संयोगिनि कथं साध्यानुमानं प्रसंजयसि । न च साध्यशून्ये हेतोः सत्त्वे
पि तत्र संयोगे । तस्य हेतेर्न व्यभिचारः साध्याभाववद्वृत्तित्वस्यैव व्यभिचारपदार्थत्वादिति वाच्यं । तादा
त्म्यादेरपि नियामकसंबंधेन व्यभिचारसाधारण्याय वसंबंधित्वमात्र [illegible] रवारोरनिवेशनी
यत्वात् । अयमाशयः व्याप्तिस्तथापि तद्धर्मसंसर्गस्यैव । तेन [illegible] यत्र [illegible] अनुमितिरपि [illegible] त्मिकैव
अत एव साध्य [illegible] परामर्शाद्धूमानुमिताववनुभवविरोधोऽपि नेति । यत्तु पक्षविशेषण [illegible] परामर्शात्स
ध्यविशेषिणी केवानुमिति [illegible] युक्तं । जनक [illegible] वशेषण [illegible] तज्ज्ञाने पुपसर्जनीभूतये
ज्ञानात् । कार्यवैचित्र्यात् व्याप्य [illegible] विशिष्ट [illegible] विशेष्यहेतुताकल्पनमात्र [illegible] इति ।
तन्न । तादृशानि [illegible] अनुमिति [illegible] । भावसाध्यकस्थ
ले साध्योपस्थितेर्नियमतः सत्त्वे [illegible] बाधकसत्त्वात् । साध्य [illegible] अनुमितेरुत्पादासंभवाच्च ॥
न च भावसाध्य [illegible] स्थले साध्यविशेष्यकानुमितेरसिद्धौ प्रतिबध्यतावच्छेदकापत्तिः साध्यप्रतिबध्य
प्रतिबंधकभावकल्पनमेव न संभवतीति वाच्यं । विधेयनिष्ठप्रत्यासत्ति [illegible] धेयतावच्छेदकप्रत्यास

शु०प०
४० व्याप्यत्वज्ञानत्वस्यैव प्रतिबंधकत्वकल्पनात्। एवं विलक्षणानुमितिस्वीकारे परामर्श
हेतुताघट्टः अनुमित्सादिसामग्र्यादिकं तु कल्प्यं विलक्षणानुमितिस्वीकार एवोचितमित्यपि बोध्यं। अत्रेदं विभाव
नीयं। व्याप्यविशेष्यकपक्षविशेष्यकपरामर्शयोरनुगतरूपेण हेतुताकल्पने पक्षविशेष्यकपरामर्शसत्त्वकाले
सिद्धिसत्त्वेपि व्याप्यविशेष्यकपरामर्शेनानुमिनुयामित्याकारकेच्छाकालेऽनुमित्यापत्तिः व्याप्यविशेष्यकपराम
र्शकालेऽनुमित्सुत्सादिकायां तादृशपरामर्शजन्यत्वप्रकारकानुमित्साविरहविशिष्टसिद्ध्यभावकूटसामग्र्याः
तत्राप्यसत्त्वात्। एवं व्याप्यविशेष्यकपरामर्शकाले सिद्धिसत्त्वे पक्षविशेष्यकपरामर्शेनानुमिनुयामित्याका
रकेच्छासत्त्वादनुमित्यापत्तिरिति विशिष्यैव तादृशपरामर्शयोः हेतुत्वं युक्तमिति समासः॥ ॥इति श्रीहरि
रामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचितोऽनुमितिविचारः समाप्तः॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥शुभंभवतु॥
॥ ॥ ॥ स्वा. मि दीक्षित ॥
स्फुरतु हृदयमध्ये मामके ज्ञानकूपं चिरसुकुरजूटं बिंबशोणाधरोष्ठं॥ अतुलममलबिंबमौलिबद्धोरुवं ४०
उत्फुल्लितनवकदंबं ध्वस्तमायाकदंबं॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
छ। ॥छ॥ ॥ छ।